

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Adrian Andersson

Vårdat, enkelt och begripligt?

- En undersökning med fokus på barns och ungas möjligheter att förstå domskrivningar i LVU-mål utifrån klarspråkskravet, ett rättssäkerhets- och ett rättsstatsperspektiv, och barnets rätt att bli hörd enligt artikel 12 i barnkonventionen

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Titti Mattsson

Termin för examen: Period 1, HT 2019

Innehållsförteckning

Summary	5
Sammanfattning	8
Förord	10
Förkortningar	11
1 Inledning	12
1.1 Bakgrund	12
1.2 Syfte och frågeställningar	13
1.3 Metod och perspektiv	15
1.3.1 Rättsdogmatisk metod	15
1.3.2 Rättssäkerhetsperspektiv	16
1.3.3 Rättsstatsperspektiv	17
1.4 Material och forskningsläge	18
1.4.1 Lagtext	18
1.4.2 Lagförarbeten	19
1.4.3 Domar från förvaltningsrätter	19
1.4.4 Doktrin	20
1.4.5 Rekommendationer/allmänna kommentarer	21
1.4.6 Språkliga komponenter som analyseras samt kodlista och källhänvisningar	22
1.5 Avgränsningar	23

1.6	Disposition	24
2	Krav som gällande rätt ställer upp när barn och unga blir föremål för omhändertagande enligt LVU	26
2.1	LVU:s tillämpningsområde och hur handläggningen i dessa mål går till	26
2.1.1	LVU:s tillämplighet	26
2.1.2	Handläggningen i LVU-mål	28
2.2	Motiveringsskyldighet i förvaltningsprocessen och specifikt i LVU-mål	28
2.2.1	FPL:s terminologi	28
2.2.2	Förvaltningsrätters motiveringsskyldighet i förvaltningsprocessen	29
2.2.3	Motiveringsskyldighet specifikt i LVU-mål	33
2.3	Språklagen med dess klarspråkskrav	33
2.4	Vilka skriver domar i förvaltningsrätt?	36
2.5	Barnkonventionen	36
2.5.1	Konventionens tillämplighet samt påverkan i svensk rätt	36
2.5.2	Artikel 12	38
2.6	Behörighet och representation under domstolsprocessen	38
2.6.1	Partsbehörighet	38
2.6.2	Processbehörighet	39
2.6.3	Ställföreträdare för ett processobehörigt barn	39
2.6.4	Offentligt biträde	40

2.7	Sammanfattning av gällande rätt samt svar på min första frågeställning: Vilka krav ställer gällande rätt på motivering, språk och språkbehandling i domar som rör barn och unga som omhändertagits enligt LVU?	40
3	Empirisk undersökning av förvaltningsrätters domar	43
3.1	Ton	43
3.1.1	Aktiva och passiva verb	43
3.1.2	Direkt och indirekt tilltal	45
3.2	Ordval	46
3.3	Meningsbyggnad	49
3.3.1	Allmänt	49
3.3.2	Variation av meningslängd	49
3.3.3	Huvudbudskapet	50
3.3.4	Substantivsjukan	51
3.4	Domslut och underrubriker	52
3.5	Sammanfattningar i domar	54
3.6	Sammanfattande klarspråksanalys av domskrivningarna samt svar på den del av min andra frågeställning som berör klarspråkskravet	55
3.6.1	Ton	55
3.6.2	Ordval	56
3.6.3	Meningsbyggnad	57

3.6.4	Domslut och underrubriker	57
3.6.5	Sammanfattningar i domar	58
4	Avslutning	59
4.1	Svar på frågeställning 2 och 3	59
4.1.1	Är den skriftliga information som ges till barn och unga i LVU-mål, i form av domskäl och domslut, att betrakta som godtagbar sett utifrån 11 § språklagen, ett rättssäkerhetsperspektiv, ett rättsstatsperspektiv och barnets rätt att bli hörd enligt artikel 12 p. 2 i barnkonventionen?	59
4.1.2	Vilka åtgärder är möjliga att vidta för att förvaltningsrätter bättre ska kunna uppfylla klarspråkskravet, perspektiven och artikel 12 p. 2 i barnkonventionen?	62
4.1.3	Sammanfattande svar på frågeställningarna och av mitt huvudsyfte	63
4.2	Vilken relevans har denna undersökning för andra typer av mål?	64
4.3	Utvärdering av undersökningen samt förslag på en alternativ undersökning	65
4.4	Min användning av svenska språket i denna uppsats	66
	Käll- och litteraturförteckning	67
	Rättsfallsförteckning	72

Summary

The main purpose of this essay is to understand and describe what requirements there are in Swedish legislation for administrative courts regarding the obligation to state reasons, language and use of language. Furthermore, the purpose is to research if the courts decisions are acceptable from a legal certainty and a state governed by the rule of law point of view, and also if they meet the requirements of comprehensive language and the right of the children to be listened to according to article 12 *Convention on the Rights of the Child*. The reason for choosing this subject is because every year thousands of children in Sweden are being transferred to fostering institutions through *lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)* and in recent years this number has continued to increase. Since children and adolescents tend to have more difficulty in understanding longer texts written in a formal language compared to adults, I find it particularly interesting to analyse decisions which concern them.

Regarding my first question the conclusion is that judges are relatively free to influence how a decision should be constructed and formulated according to 30 § 2 paragraph FPL. However it should be easy to understand and be fit for purpose through correct use of the Swedish language. According to 11 § språklagen government agencies should follow the criteria in the section when communicating with individuals in written language where decisions made by courts are covered. There also exists demands of adaptation of the content in sentences handed down to children according to article 12 *Convention on the Rights of the Child*. Consequently, comparatively extensive obligations are imposed on the obligation to state reasons and the use of language in administrative courts that adjudicate in a LVU process.

Concerning my second question my conclusion is that there are several components that do not meet the requirements of comprehensive language. For an example it does not occur summaries in the decisions to the extent that was necessary for the criterias in 11 § språklagen to be considered met. Due to shortcomings concerning comprehensive language there exists negligible possibilities for children and adolescents to control the decisions,

which negatively affects the state governed by the rule of law perspective. If it is not possible to control the content in the decisions it can affect the legal certainty for children and adolescents who are involved in LVU processes negatively. Accordingly, the different perspectives and requirements of clear language are connected and interdependent. Regarding article 12 Convention on the Rights of the Child, the requirement of adaptation to the child is not satisfying as there are many decisions that lack important components such as informative subheadings and summaries. The requirement of adequately educated court personnel is partly being met since the court-appointed assistants should be a lawyer, a legal practitioner or other who are suitable for the job and that judges, court clerks and rapporteur, who are involved in writing the decision, should have graduated from Faculty of Law. Still, there is room for improvement through stricter requirements, especially for judges, court clerks and rapporteur. This can be achieved by focusing more on the recipients points of view when constructing and formulating decisions.

In my third question I present some propositions on how decisions in a LVU process written by administrative courts could be improved. One recommendation is that judges, court clerks, and rapporteur undergo obligatory education regarding how to write a decision and how to give each other constructive feedback on decisions that are made.

I believe my analysis is of certain relevance for other sorts of processes that are based on coercion from government agencies such as *lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT)* and *lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM)* where individuals have a special need of well written decisions. In my empirical study consisting of 20 LVU decisions I use doctrine which makes it relatively easy to create a unitary and correct picture of the legal position. The limitation of this study is that it does not capture children's, adolescent's and judges' perceptions of how decisions should be written. However, the doctrine consists of several prominent linguist`s thoughts, thus I consider the material I use in my empirical study to be helpful in answering my questions. Moreover, there is of course a limitation in using 20 decisions as they cannot provide a certain answer regarding how administrative courts always construct and formulate decisions in a specific way. Still I consider it possible to identify some tendencies in many of the decisions. It appears to be enough to state that administrative courts judging in a LVU process need to improve

regarding the perspectives, the requirements of clear language and article 12 Convention on the Rights of the Child.

Sammanfattning

Mitt huvudsyfte med denna uppsats är att förstå och redogöra för vad den svenska lagstiftningen ställer upp för krav på förvaltningsrätter gällande motiveringsskyldighet, språk och språkbehandling. Vidare är mitt syfte att undersöka om förvaltningsrätters domskrivningar är godtagbara sett från ett rättssäkerhets- och ett rättsstatsperspektiv, samt om de uppfyller klarspråkskravet och barnets rätt att bli hörd enligt artikel 12 i *Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen)*. Anledningen till att jag valt detta ämne är att omhändertaganden som sker med stöd av *lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)* påverkar tusentals svenska barn varje år och under senare år har fortsatt att öka. Med tanke på att barn och unga, med hänsyn till den unga åldern, tenderar att ha sämre möjligheter än vuxna individer att tillgodogöra sig längre texter, ofta förmedlade på ett formellt språk, anser jag det särskilt intressant att undersöka domskrivningar som berör dem.

I min analys av de undersökta domskrivningarna är min slutsats, angående min första frågeställning, att domare har tämligen stor möjlighet att själva påverka hur en dom ska utformas och formuleras enligt 30 § 2 st. FPL men att den ändå ska vara lättförståelig och språkligt ändamålsenlig. Av 11 § språklagen framgår att offentlig verksamhet ska uppfylla klarspråksrekvisiten vid skriftlig kommunikation med enskilda och i den verksamheten inkluderas domstolars domskrivningar. Det finns även krav på anpassning av innehållet i domar till barn enligt artikel 12 i barnkonventionen. Följaktligen ställs jämförelsevis omfattande skyldigheter på motiveringsskyldighet och språkanvändning på förvaltningsrätter som dömer i LVU-mål.

I den andra frågeställningen är min slutsats att det är flera komponenter som inte uppfyller klarspråkskravet. Ett exempel på detta är att det inte förekommer sammanfattningar av domskrivningarna i den utsträckning som är nödvändigt för att rekvisiten i 11 § språklagen ska anses uppfyllda. På grund av bristerna i klarspråk brister det även i möjligheten för barn och unga att kontrollera riktigheten i domskrivningarna, vilket påverkar rättsstatsperspektivet negativt. Om kontrollerbarheten inte uppfylls kan det i sin tur leda till att rättssäkerheten för

barn och unga i LVU-mål påverkas negativt. Följaktligen är de olika perspektiven och klarspråkskravet beroende av varandra. Beträffande artikel 12 i barnkonventionen kan kravet på anpassning till barn inte anses uppfyllt i dagsläget eftersom det i många domskrivningar saknas viktiga komponenter som t.ex. informativa underrubriker och sammanfattningar. Kravet på lämpligt utbildad personal uppfylls däremot delvis genom att barn och unga får ett offentligt biträde utsett som ska vara advokat, biträdande jurist eller annan som är lämplig och att domare, notarier och föredragande, som är involverade i domskrivningen, ska ha avlagt juristexamen. Det finns dock fortfarande utrymme till förbättring genom att högre krav ställs på dessa och framförallt på domare, notarier och föredragande. Detta kan ske genom att domare, notarier och föredragande ska fokusera mer på ett mottagarperspektiv vid skrivning av domar.

I den tredje frågeställningen presenterar jag några förslag på hur domskrivningar i LVU-mål från förvaltningsrätter kan förbättras, t.ex. genom att domare, notarier och föredragande ska genomgå obligatorisk utbildning i hur domar ska skrivas och att de får ge konstruktiv kritik på varandras skrivningar.

Min undersökning bör ha viss relevans även för andra typer av mål som bygger på tvång från samhällets sida, t.ex. *lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT)* och *lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM)*, där enskilda har särskilt stort behov av att få läsa domar som uppfyller klarspråkskravet. Min empiriska studie av 20 domar i LVU-mål, vilka jag under uppsatsskrivandet undersökt med hjälp av doktrin, gör det relativt enkelt att skapa sig en enhetlig och rättvisande bild av rättsläget. Begränsningen med denna undersökning är att den inte fångar in barns, ungas och domares syn på hur domar bör skrivas. Doktrinen bygger emellertid på flera framstående språkforskarens synpunkter och därför anser jag ändå att det underlag jag använt har bistått mig i att besvara min andra frågeställning. Vidare kan 20 domar naturligtvis inte ge något helt säkert svar på att förvaltningsrätter alltid utformar och formulerar domar på ett visst sätt men jag anser ändå att det är möjligt att skönja tendenser i många av skrivningarna. Detta förefaller vara tillräckligt för att kunna konstatera att förvaltningsrätter som dömer LVU-mål behöver förbättras när det gäller perspektiven, klarspråkskravet och artikel 12 i barnkonventionen.

Förord

Efter 4,5 års studier är det äntligen dags för mig att ta min juristexamen. Jag tänker därför passa på att tacka ett antal personer som har betytt mycket för min arbetsprestation under utbildningen som helhet samt under examensarbetet.

Min handledare Titti Mattsson förtjänar ett stort tack för sitt stora engagemang i mitt examensarbete genom tips på relevant litteratur och relevanta källor, för att hon återkommande understrukt vikten av att examensarbetet kräver mycket tid, och för att hon flera gånger gett mig såväl skriftlig som muntlig konstruktiv kritik. Tack, Titti!

Jag vill vidare tacka studievägledarna Lina Jönsson och Josefin Burge för alla samtal under de här 4,5 åren som har rört alltifrån värdefulla tips om studieteknik till stöttning i perioder som varit mentalt jobbiga. Tack, Lina och Josefin!

Även vänner som jag träffat under min utbildning i Lund förtjänar ett stort tack för allt roligt som vi har haft tillsammans under dessa år. Tack alla, ni vet vilka ni är!

Slutligen vill jag tacka min familj och nära släkt för all stöttning under hela studietiden och under examensarbetet. Tack alla, ni vet vilka ni är!

Helsingborg, januari 2020

Adrian Andersson

Förkortningar

Barnkonventionen - Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

EKMR - Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

FB - Föräldrabalk (1949:381)

FPL - Förvaltningsprocesslag (1971:291)

JO - Justitieombudsmannen

LPT - Lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård

LVM - Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

LVU - Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Prop. - Proposition

RB - Rättegångsbalk (1942:740)

RF - Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform

SoL - Socialtjänstlag (2001:453)

SOU - Statens offentliga utredningar

SvJT - Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

“Domaren skall tala saktmodeligen med dem som komma för rätten, annars varder han misstänkt, att han icke skall döma rätt, och den misstanken får den till honom som illa tilltalad varder.” Citatet tros vara författat omkring år 1540 av Olaus Petri, som bl.a. var domare, och ställer upp generella riktlinjer för hur domaren ska uppträda i rätten för att upprätthålla parternas förtroende, däribland hur hen¹ ska använda språket i domar.²

Inom de juridiska professionerna, i synnerhet inom domstolsväsendet, finns det ett motstånd mot att förenkla det juridiska språket. Ett vanligt förekommande argument är att en förenkling av språket skulle få konsekvensen att den s.k. juridiska precisionen (exaktheten i språket) skulle gå förlorad.³ Denna typ av argument gör det inte enklare för de målgrupper som har ett särskilt behov av lättförståeliga domar, däribland de barn och unga som omhändertas inom ramen för *lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)*, att uppleva sig som berörda av domar. Att domar uppfattas som begripliga är av särskilt stor betydelse när det rör barn och unga. Dessa tenderar att ha ett mindre utvecklat språk än vuxna och därmed torde det vara särskilt viktigt att denna målgrupp beaktas i domskrivningen. Vidare är detta ett ämne som påverkar många barn och unga i dagens Sverige och därför är ämnet högaktuellt för många av dem och deras föräldrar. T.ex. har enbart mellan åren 2013 och 2017 antalet barn som omhändertas med stöd av LVU ökat från 3 689 till 4 675 per år.⁴

1

<https://www.lararforbundet.se/artiklar/saa-anvander-du-ordet-hen-3d64b8ca-abbe-44a2-91c0-a9f16feaaaa4>. I framställningen har jag använt det könsneutrala pronomenet *hen* i syfte att undvika det omständliga han/hon. Därigenom inkluderas både kvinnor och män i texten.

² Domstolsverket (1999), s. 5.

³ Bohlin, Fredrik, *Från krångelspråk till klarspråk. Om språket som auktoritetsmarkör i rättsväsendet*, s. 4.

⁴ <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/antalet-barn-som-omhandertas-med-tvang-okar>.

I 11 § *språklag (2009:600)* framgår de krav som behöver uppfyllas för att innehållet i domar ska bli mer förståeligt för enskilda och för att rättssäkerheten i dessa därmed ska främjas. Enligt värdegrundsdelegationen ska anställda inom staten, däribland notarier och föredragande i domstol, i såväl muntliga som skriftliga kontakter med enskilda, använda sig av ett vårdat, enkelt och begripligt språk. Detta innebär att språket ibland måste anpassas till mottagares förutsättningar. Exempel på detta är att det finns tillgång till tolk eller översättare för människor som inte behärskar svenska språket.⁵

Att medborgare har förtroende för domstolsväsendet är av stor betydelse för att en stat ska kunna klassificeras som en demokratisk rättsstat. För att rättsliga förfaranden ska betraktas som godtagbara sett från ett rättsstatsperspektiv förutsätts i sin tur att domskrivningar uppfattas som begripliga för att människor ska ha en förståelse dels för *varför* domstolen kommit fram till ett visst beslut (domskälen) och dels *vad* domstolen har kommit fram till för beslut (domslutet). Om rättsväsendet uppfyller dessa krav i sina beslut tenderar detta till att medföra att enskilda har lättare för att acceptera dem och har förtroende för att de är korrekta, vilket ger rättssystemet både legitimitet och effektivitet.⁶

I den fortsatta framställningen undersöks bl.a. hur gällande rätt ser ut beträffande krav på motiveringsskyldighet och språkvård, om domskrivningar inom *lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)* är förenliga med kraven på rättssäkerhet, rättsstat, klarspråk och med artikel 12 p. 2 i *Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen)*, om det finns möjlighet att de kan förbättras gällande 11 § språklagen och om det behöver vidtas några åtgärder för att förvaltningsrätterna bättre ska uppfylla kraven.

1.2 Syfte och frågeställningar

Huvudsyftet med denna uppsats är att förstå och redogöra för vad svensk lagstiftning ställer för krav gällande motivering, språk och språkbehandling för förvaltningsrätter som skriver domar i LVU-mål, om domskrivningarna är godtagbara sett från ett rättssäkerhets- och ett rättsstatsperspektiv samt om de uppfyller 11 § språklagen och barnets rätt att bli hörd i artikel

⁵ Introduktion till den gemensamma värdegrunden för de statsanställda, s. 16.

⁶ SOU 2008:106, s. 45.

12 p. 2 i barnkonventionen. I de fall jag inte bedömer att skrivningarna är godtagbara ger jag förslag på åtgärder som förhoppningsvis kan åstadkomma en reell förändring gällande dem. Mitt huvudsyfte kan delas upp i följande delsyften:

Det första delsyftet är att, genom att fastställa gällande rätt, utreda vilka krav som ställs avseende motivering samt språk och språkbehandling i domar som rör barn och unga som omhändertagits enligt LVU. För att besvara detta syfte har det redogjorts för förvaltningsrätters motiveringsskyldighet enligt *förvaltningsprocesslag (1971:291) (FPL)* i LVU-mål, 11 § språklagen med dess klarspråkskrav, vilka som skriver domar i förvaltningsrätter, barnkonventionens aktualitet samt behörighet och representation under domstolsprocessen.

Framställningens andra delsyfte är att undersöka om domskäl och domslut i domar rörande beredande och upphörande av vård enligt LVU är godtagbara sett från ett rättssäkerhetsperspektiv, ett rättsstatsperspektiv, 11 § språklagen och artikel 12 p. 2 i barnkonventionen om barnets rätt att bli hörd med betraktande av att denna konvention gäller som svensk lag från och med den 1 januari år 2020. Vidare undersöks om domskrivningar inom LVU kan förbättras avseende klarspråkskravet i 11 § språklagen. En empirisk undersökning med fokus på domskrivningarnas språkliga kvalitet görs i kapitel 3 för att uppfylla detta syfte. I denna undersökning fastställer jag först genom gällande rätt, t.ex. doktrin, hur domar *bör* skrivas. Därefter undersöker jag hur domar *de facto* skrivs. Med hjälp av doktrinen ger jag sedan, beträffande 11 § språklagen, förslag på hur de undersökta domskrivningarna borde ha skrivits istället för att uppfylla bestämmelsen. Klarspråkskravet i 11 § och de två perspektiven är tänkta att genomsyra domstolsbeslut i allmänhet. Jag anser det emellertid särskilt intressant att undersöka LVU-domar, eftersom dessa berör barn och unga, vilka tillhör en målgrupp som befinner sig i en jämförelsevis utsatt position. Därav torde de två perspektiven och klarspråkskravet vara av stor betydelse för domare att beakta vid domskrivning inom LVU, som handlar om att skydda barns och ungas rättigheter till ett värdigt liv. Artikel 12 p. 2 i barnkonventionen är också tänkt att beaktas vid domskrivning i LVU-mål. Bestämmelsens genomslag har, genom Sveriges ratificerande av konventionen, inte fått fullt genomslag men i och med att den kommer att gälla som svensk lag från den 1 januari 2020 kan detta komma att ändras och en av mina uppgifter i denna frågeställning är

därför att besvara om svenska förvaltningsrätter uppfyller bestämmelsen genom sina domskrivningar.

Uppsatsen tredje delsyfte är att undersöka om det finns behov av åtgärder för att förvaltningsrätter som dömer i LVU bättre ska uppfylla klarspråkskravet, perspektiven och artikel 12 p. 2 i barnkonventionen samt utreda vilka åtgärder som i sådant fall kan vidtas, både av domstolarna själva och av andra aktörer.

I denna framställning besvaras följande tre frågeställningar:

1. Vilka krav ställer gällande rätt på motivering, språk och språkbehandling i domar som rör barn och unga som omhändertagits enligt LVU?
2. Är den skriftliga information som ges till barn och unga i LVU-mål, i form av domskäl och domslut, att betrakta som godtagbar sett utifrån 11 § språklagen, ett rättssäkerhetsperspektiv, ett rättsstatsperspektiv och barnets rätt att bli hörd enligt artikel 12 p. 2 i barnkonventionen? Hur kan domskrivningarna, om brister förekommer i dem, förbättras för att uppfylla klarspråkskravet i 11 § språklagen?
3. Vilka åtgärder är möjliga att vidta för att förvaltningsrätter bättre ska kunna uppfylla klarspråkskravet, perspektiven och artikel 12 p. 2 i barnkonventionen?

1.3 Metod och perspektiv

1.3.1 Rättsdogmatisk metod

I uppsatsen använder jag mig av en rättsdogmatisk metod. Denna metod innebär att de olika vedertagna rättskällorna i svensk rätt används för att tolka och analysera rättsläget på det område som undersöks.⁷ Metoden omfattar i ett första skede en abstrakt uppgift att fastställa vilken lag som är tillämplig i en specifik situation där dennas relevans i sammanhanget ska förklaras. I ett andra skede omfattas en konkret uppgift där det bör förklaras på vilket sätt

⁷ Sandgren (2018), s. 48 ff.

som den lag som är tillämplig på situationen ska appliceras.⁸ Enligt Nils Jareborg ska den rättsdogmatiska metoden inte betraktas som en vetenskaplig metod utan istället som en analys som har ett vetenskapligt syfte.⁹ Metoden används enbart i kapitel 2 där jag redogör för vilka lagar som är tillämpliga för att besvara mina frågeställningar och där jag förklarar vad de innehåller och motiverar varför de är tillämpliga. Från kapitel 3 och framåt är istället klarspråkskravet i 11 § språklagen, ett rättssäkerhets- och ett rättsstatsperspektiv, och artikel 12 i barnkonventionen i fokus. De två perspektiven förklaras nedan i detta avsnitt medan klarspråkskravet beskrivs i avsnitt 2.3 och artikel 12 i barnkonventionen i avsnitt 2.5.

1.3.2 Rättssäkerhetsperspektiv

Det första perspektivet som jag applicerar i uppsatsen är ett rättssäkerhetsperspektiv. Anledningen till att jag valt detta perspektiv är för att ett omhändertagande enligt LVU innehåller inslag av tvång där barn och unga befinner sig i ett kunskapsmässigt underläge under hela domstolsprocessen. Därav har dessa ett särskilt starkt intresse av att få sin rättssäkerhet tillgodosedd under ett sådant förfarande.

Det finns inte någon entydig definition av rättssäkerhetsbegreppet men den förhärskande uppfattningen är att det berör relationen mellan individens och det allmännas sfärer. Mer konkret innebär detta att det ska finnas regler som syftar till att skapa trygga förutsättningar för att förvaltningsbeslut blir korrekta för individen.¹⁰ Enligt Kjønstad finns det fyra sätt varigenom rättssäkerhet kan analyseras i socialrättsliga beslut. Ett av dessa, vilket är det tredje som författaren nämner, är att beslutande organ består av personer med såväl god fackkunskap som juridisk kunskap. Han ger vidare exempel på detta när han nämner att avgöranden i tillsynsärenden fattas av en s.k. fylkesnämnd som har till uppgift att tillvarata rättssäkerheten.¹¹ På liknande sätt är det i Sverige förvaltningsrätters ansvar att avgöra om ett barn ska omhändertas enligt LVU och tillvarata rättssäkerheten vid bl.a. skrivandet av domar. Rättssäkerhet består av såväl en formell som en materiell del. Den formella rättssäkerheten innehåller krav på bl.a. förutsägbarhet, kontrollerbarhet och likhet inför lagen.¹² Den

⁸ Nääv och Zamboni (2018), s. 21 ff.

⁹ Jareborg (2004), s. 8.

¹⁰ Mattsson (2002), s. 29.

¹¹ Kjønstad (2000), s. 50.

¹² SOU 2015:71, s. 149.

materiella rättssäkerheten innebär att det ska föreligga materiell likhet genom att vissa etiska principer följs. Lagstöd för denna sistnämnda del finns i 1 kap. 2 § *Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform* (RF) som stadgar att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människor lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.¹³ I framställningen ligger fokus på den formella delen av rättssäkerhetsbegreppet och den del av rättssäkerhetsbegreppet som avser att beslutande organ består av personer med relevant kompetens. Den del av den formella rättssäkerheten som undersöks i framställningen, från kapitel 2 och framåt, är FPL:s krav på att domskrivningar ska innehålla tillräckligt utförliga och språkligt tydliga motiveringar gentemot den enskilde och 11 § språklagens krav på att svenska språket inom offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt där det centrala kommer att vara möjligheterna för barn och unga att *kontrollera* det som beskrivs i domskrivningarna. I uppsatsen undersöker jag även om de som är involverade i domskrivningen, d.v.s. domare, notarier och föredragande, har tillräckligt med juridisk kompetens och fackkunskap för att skriva domar som berör barn och unga. Eftersom att barn och unga, i jämförelse med vuxna, har en mer begränsad förmåga att tillvarata sina egna intressen i den rättsliga processen anser jag det vara särskilt intressant att undersöka om LVU-domar uppfyller de grundläggande kraven på rättssäkerhet gentemot dem.¹⁴

1.3.3 Rättsstatsperspektiv

Det andra perspektivet som jag applicerar i uppsatsen är ett rättsstatsperspektiv med fokus på förtroendet för rättsväsendet. Anledningen till att jag valt detta är för att det är ett perspektiv som påverkar barn och unga som blir föremål för omhändertagande i enlighet med LVU, vilket jag redogör för nedan. Vidare förefaller det finnas ett samband mellan detta perspektiv, rättssäkerhetsperspektivet och klarspråkskravet, vilket jag kommer att förklara i svaret på min andra frågeställning i kapitel 4.1.2.

Det finns ett flertal anledningar till att medborgarnas förtroende för rättsväsendet är fundamentalt i en rättsstat. En första anledning är att ett försämrat förtroende för domstolsväsendet riskerar att leda till att människors vilja att frivilligt medverka i domstolsprocesser kan minska, vilket kan ta sig form i alltifrån att underlåta att svara på

¹³ Ibid, s. 150 f.

¹⁴ Mattsson (2002), s. 31.

förelägganden till att inte närvara vid en domstolsförhandling som vederbörande är kallad till. När det gäller LVU-mål skulle detta kunna bestå i att t.ex. en förälder avlägsnar sitt barn från rättssystemet eller att ett äldre barn går under jorden om inte domskrivningar uppfattas som begripliga och korrekta. Det finns förvisso påtryckningsmedel som kan användas men dessa är dock negativa i längden eftersom sådana endast ska användas som en sista utväg när vederbörande vägrar samarbeta. Det är dessutom resurskrävande för samhället att vidta påtryckningsmedel.¹⁵ En andra anledning är att om förtroendet för domstolarnas förmåga att lösa tvister minskar är det möjligt att medborgarna börjar ifrågasätta gemensamt beslutade lagar och regler. Detta kan på längre sikt utvecklas till att medborgarna vägrar att följa dem.¹⁶ Förvaltningsdomstolarna har, tack vare sitt breda kompetensområde, en allmänt normbildande funktion i samhället. Om förtroendet för dessa sviktar finns det följaktligen en särskild risk för att medborgarnas vilja att göra rätt för sig genom att t.ex. betala skatt minskar, vilket är en tredje anledning.¹⁷ Om det inte finns tillräckligt stora skatteintäkter riskerar det att ske såväl en fördröjning som en kvalitetsförsämring av handläggningen i LVU-mål till följd av att det inte finns tillräckligt med kompetent personal. Detta riskerar i sin tur att påverka barns och ungas rättigheter negativt genom att dessa riskerar att inte få den hjälp som de är i behov av och är berättigade till.

1.4 Material och forskningsläge

De rättskällor som undersöks i uppsatsen är lagstiftning, lagförarbeten, domar från förvaltningsrätter, doktrin och rekommendationer/allmänna kommentarer.

1.4.1 Lagtext

Lagtext utgör en central rättskälla vid skrivandet av denna uppsats. De lagstiftningar som används för att besvara mina delsyften och frågeställningar är främst FPL, LVU, språklagen och barnkonventionen. I FPL förklaras hur processen i förvaltningsrätt går till, detta bl.a. rörande domstolens motiveringsskyldighet. Av LVU framgår bl.a. hur handläggningen i processen går till, partsbehörighet, processbehörighet etc. Språklagen stadgar hur svenska språket ska användas i all offentlig verksamhet, däribland av domstolarna vid

¹⁵ SOU 2008:106, s. 76.

¹⁶ Ibid. s. 77.

¹⁷ Ibid. s. 78.

domskrivningar, med fokus på att det är vårdat, enkelt och begripligt. I artikel 12 i barnkonventionen framgår bl.a. barnets rätt att bli hörd, vilket beskrivs närmare i kapitel 2.5.

1.4.2 Lagförarbeten

Lagförarbeten innehåller huvudsakligen motivuttalanden som i sin tur består av allmän motivering och specialmotivering, vilka utvecklar lagtextens grunder och beskriver hur den ska tillämpas. Förarbeten är, till skillnad från lagtext, inte bindande och kan därmed inte tillmätas samma auktoritet som lagtext har som rättskälla. De har trots detta jämförelsevis högt rättskällevärde, i synnerhet när en lag just har trätt i kraft och det ännu inte har hunnit utvecklas någon rättspraxis på området. De kan också användas för att fylla ut lagtext som är vagt och otydligt formulerad, vilket är fallet när det gäller t.ex. språklagen och proposition till den.¹⁸ Detta gör att förståelsen för innebörden i lagtexternas bestämmelser förbättras jämfört med om jag enbart hade gjort en egen bokstavstolkning av dem, vilken kunde ha varit ytterst subjektiv.

1.4.3 Domar från förvaltningsrätter

Hela min undersökning i kapitel 4 utgår från förvaltningsrätters domar rörande barn och unga i LVU-mål om beredande och upphörande av vård. Eftersom de regler som berör domstols motiveringsskyldighet och språkliga innehåll, vilka framgår av lagtext, förarbeten och doktrin, gäller på samma sätt för såväl myndiga som omyndiga individer har inte den unges eller barnets ålder i LVU-målen någon avgörande betydelse för hur domen bör formuleras och utformas. Dock bör en viss anpassning ske till barn, vilket konkret innebär att åtminstone äldre barn ska kunna förstå en doms innebörd.¹⁹ Det är således inte rimligt att kräva att domens språkliga innehåll ska anpassas även till väldigt unga barn. I uppsatsen genomförs, i kapitel 3, en empirisk undersökning där jag undersöker hur domare *de facto* tar hänsyn till de språkliga regler som finns rörande hur domar *bör* utformas och formuleras. I uppsatsen använder jag mig av totalt 20 domar från nio olika förvaltningsrätter i Sverige. Det finns följaktligen en stor variation av förvaltningsrätter vid undersökningen av domskrivningar. Detta torde vara positivt eftersom ett urval baserat på endast domar från en förvaltningsrätt skulle riskerat att ge ett för snävt underlag då samma personer som är involverade i

¹⁸ Bernitz (2017), s. 30 ff.

¹⁹ Mattsson (2002), s. 327.

domskrivningar hade kunnat återkomma. Det hade kunnat ge en missvisande bild av hur de olika komponenterna i undersökningen förekommer generellt sett i domskrivningar inom LVU-mål. Samtliga domar som undersöks i denna framställning är skrivna under år 2019. Därmed får dessa anses ge en aktuell bild av hur domar skrivs i LVU-mål. Det finns förvisso en begränsning i domskrivningarnas användbarhet så till vida att 20 domar inte per se kan anses spegla hur förvaltningsrätter runt om i landet alltid dömer i LVU-mål. Min förhoppning är emellertid att undersöka om det finns ett återkommande mönster, att förvaltningsrätter tenderar att formulera och utforma domar på ett visst sätt och, om detta är fallet, ge förslag på åtgärder som kan åstadkomma en reell förändring. Vidare är domar från förvaltningsrätter, till skillnad från dem från högsta förvaltningsdomstolen, inte prejudicerande. I framställningen är emellertid mitt syfte att undersöka hur förvaltningsrätter, som är första dömande instans, utformar och formulerar sina domar från språklig synvinkel. Trots att dessa inte är prejudicerande visar ändå urvalet av domskrivningar från förvaltningsrätter hur domar tenderar att utformas och formuleras vid en första bedömning av beredande eller upphörande av vård enligt LVU. Eftersom fokus är på domskrivningarnas språkliga innehåll är det faktum att de inte har något prejudikatvärde inte av någon betydelse för denna undersökning. Därav är min användning av domar från förvaltningsrätter relevant för att besvara min andra frågeställning, beträffande om domskäl och domslut i LVU-mål är godtagbara sett från ett rättssäkerhets- och ett rättsstatsperspektiv, 11 § språklagen och barnets rätt att bli hörd enligt artikel 12 p. 2 i barnkonventionen.

1.4.4 Doktrin

När det gäller LVU utgår, jag vid skrivandet av uppsatsen, i huvudsak från doktorsavhandlingen av en framstående forskare inom barns och ungas rättigheter, nämligen Titti Mattssons *Barnet och rättsprocessen*. Hennes verk ger, enligt min bedömning, en heltäckande bild av LVU-processen och jag har valt ut vissa delar från detta som är av relevans för framställningen. Vad gäller handläggningen i processen använder jag mig av lagkommentarer från Zeteo, skrivna av Lundgren och Sunesson, och från Karnov, skrivna av Clevesköld.

Avseende den förvaltningsprocessrättsliga delen använder jag, vid skrivandet av uppsatsen, lagkommentarer från Zeteo, skrivna av Ulrik von Essen, som numera är justitieråd i HFD och

som tidigare varit professor i offentlig rätt vid Stockholms universitet.²⁰ Dessa lagkommentarer bistår mig i mitt arbete att beskriva hur den allmänna motiveringsskyldigheten för förvaltningsrätter ser ut. Därefter beskriver jag, med hjälp av Mattssons verk, hur motiveringsskyldigheten ser ut i LVU-mål. För att ytterligare förtydliga rättsläget använder jag mig också av utlåtanden från JO.

I min empiriska undersökning i kapitel 3 använder jag doktrin i form av litteratur och handböcker som t.ex. *Språk och struktur i domar och beslut* (domstolsverket) och *Att skriva bättre i jobbet*. Dessa verk hjälper mig att identifiera komponenter i undersökningen som är att anse som bristfälliga. Vidare förklarar de hur komponenterna *bör* användas vid utformning och formulering av domar för att de som berörs av domar ska förstå dem. Därefter är det min uppgift att, utifrån det doktrinen beskrivit, förklara dels hur komponenterna *de facto* används och dels hur de *bör användas* vid besvarandet av den del av mina andra frågeställning som rör 11 § språklagen.

Jag vill vara transparent mot läsaren genom att berätta att visst material från doktrinen, t.ex. *Klarspråkstestet*, primärt är riktat till förvaltningsmyndigheter. Enligt lagens mening är förvisso domstolar inte myndigheter men i detta fall kan de i det här avseendet jämföras med myndigheter med tanke på att det i språklagens proposition framgår att reglerna för klarspråk gäller både för förvaltningsmyndigheter och domstolar.²¹ Följaktligen förefaller det vara möjligt att göra en analog tolkning av detta material till de undersökta domskrivningarna och det har jag därför gjort.

1.4.5 Rekommendationer/allmänna kommentarer

Avseende hur barnkonventionens artiklar bör tolkas har barnrättskommittén gett ut s.k. allmänna kommentarer. I denna uppsats används dessas kommentarer beträffande artikel 12. Jag har använder mig av barnrättskommitténs kommentarer när jag beskriver gällande rätt, d.v.s. att konventionen är tillämplig i Sverige, vilket genomslag den får på svensk intern rätt och hur den tämligen kortfattade artikel 12, som är relevant i denna framställning, ska tolkas. Kommentarererna är förvisso inte juridiskt bindande för medlemsstaterna men tillmätts ändå

²⁰ <https://www.nj.se/experten/ulrik-von-essen>.

²¹ Prop. 2008/09:153, s. 48.

stor vikt som tolkningsmedel både av nationella och internationella domstolar. Den svenska regeringen har också betonat kommentarernas betydelse som vägledning för staternas arbete med konventionen på nationell nivå och därför är det viktigt att dessa behandlas med stor omsorg.²²

1.4.6 Språkliga komponenter som analyseras samt kodlista och källhänvisningar

De komponenter som analyseras i framställningen är följande:

- Ton avseende användning av aktiva verb och av direkt tilltal
- Ordval
- Meningsbyggnad
- Underrubriker och domslut
- Sammanfattningar av det mest väsentliga

Detta urval grundar sig på att samtliga nämnda komponenter omfattar åtminstone något av klarspråksrekvisiten *vårdat*, *enkelt* och *begripligt* och därför är nödvändiga för att en dom ska anses uppfylla 11 § språklagen. Dessa komponenter har därmed stor påverkan på om en läsare uppfattar innehållet i en dom som förståeligt, och därav är detta ett lämpligt urval. Med anledning av att det inte finns några “täta skott” mellan de tre rekvisiten väljer jag att inte göra någon strikt uppdelning av de komponenter som undersöks tillhörande ett av de tre rekvisiten. En sådan uppdelning av komponenterna hade riskerat att ge en missvisande bild av språket för läsaren, eftersom det ofta är flera av rekvisiten som tillsammans påverkar komponenterna. Istället identifierar jag, i avsnitt 3.6, vilka av rekvisiten som påverkar de olika komponenterna och därefter analyserar jag dessa.

I syfte att i största möjliga utsträckning värna om de enskilda barnens personliga integritet har inte de undersökta domskrivningarna bifogats till uppsatsen. Däremot kommer jag vid examinationsseminariumet att ha med en kodlista för att examinator i efterhand ska kunna kontrollera innehållet i min undersökning och analys. Det som jag finner vara relevant i undersökningen av domskrivningarna källhänvisar jag till genom fotnoter för att det relativt enkelt ska vara möjligt att identifiera det som analyserats i framställningen.

²² DS 2019:23, *Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter*, s. 47 f.

1.5 Avgränsningar

Framställningen fokuserar på domar från förvaltningsrätter. Dessa utgör första dömande instans och fattar det första beslutet, om socialnämndens ansökan om tvångsvård ska beviljas. Vid omhändertagande enligt LVU blir det följaktligen alltid aktuellt med att förvaltningsrätter skriver domar och därigenom påverkas många barn och unga. Domar från HFD är förvisso prejudicerande men samtidigt krävs prövningstillstånd för att denna domstol ska ta upp ett mål till prövning och därför är det långtifrån alla omhändertaganden som sker med stöd av LVU som prövas av domstolen. Därför anser jag det som mest intressant att undersöka hur domar från förvaltningsrätt utformas och formuleras. De domskrivningar som undersöks omfattar både barn som omhändertagits enligt 2 § (miljöfall) och 3 § LVU (beteendefall). Jag anser inte att det finns någon anledning att begränsa mig till antingen miljöfall eller beteendefall eftersom kravet på klarspråk enligt 11 § språklagen och vikten av att perspektiven uppfylls förefaller vara lika stor oavsett av vilken anledning som barn och unga har blivit föremål för omhändertagande enligt LVU.

Som framgår av 4 § språklagen är svenska huvudspråk i Sverige och enligt 10 § används detta av domstolarna när de fullgör sina uppgifter. Enligt 10 § andra st. finns möjlighet till undantag för vissa minoritetsspråk. Kravet på klarspråk enligt 11 § gäller också när andra språk än svenska används i offentlig verksamhet. Det ska även nämnas att det finns möjlighet enligt 50 § FPL att vid behov anlita tolk eller översätta handlingar för människor som inte förstår svenska språket. Eventuella översättningar av domar behandlas inte i denna uppsats eftersom dessa bör ha närmast identiskt innehåll med de svenska domskrivningarna och därför endast utgör upprepningar av dessa när det gäller undersökningen av språkliga komponenter.

När det gäller kravet på klarspråk enligt 11 § språklagen behandlas samtliga tre rekvisit i bestämmelsen. Detta beror på att jag gör en empirisk undersökning inriktad på att identifiera komponenter som inte överensstämmer med bestämmelsen, analyserar dessa och ger förslag på förbättringar. När det gäller begriplighetsrekvisitet utgår jag från tre frågor, vilka står beskrivna i boken *Att skriva bättre i jobbet*, där den som skriver en text ska ta hänsyn till

varför personen skriver något, *vem* personen skriver för och *var* texten kommer att läsas.²³ Detta kommer förhoppningsvis att ge mig ett generellt svar angående om domskrivningarna är att anse som begripliga. Eftersom begriplighetsrekvisitet tar sikte på vad en enskild läsare anser vara begripligt kommer det material som ingår i min undersökning dock inte ge mig ett fullständigt svar beträffande detta rekvisit. En alternativ undersökning hade varit att genomföra intervjuer eller enkäter med barn och unga och frågat dem om de uppfattar de undersökta domskrivningarna som begripliga. Det ideala hade varit att göra denna alternativa undersökning som ett komplement till den undersökning som jag genomför i kapitel 3 för att på så sätt få med samtliga nyanser av begriplighetsrekvisitet. Att genomföra två sådana undersökningar hade emellertid varit för omfattande för en uppsats av denna karaktär och därför anser jag att min avgränsning är adekvat.

I framställningen undersöks och analyseras följande delkomponenter av meningsbyggnad: *variation av meningslängd*, *huvudbudskapet* och *substantivsjukan* (tendens att använda substantiv istället för en meningskonstruktion med ett verb). Det hade naturligtvis varit möjligt att undersöka ytterligare delkomponenter men då hade jag samtidigt varit tvungen att inte behandla någon av de andra komponenterna.

Jag behandlar främst de rättssäkerhetsaspekter som rör barn och unga i LVU-mål. I det avslutande kapitlet drar jag emellertid paralleller till vilken betydelse rättssäkerhet och klarspråk kan ha för andra typer av tvångsmål, även sådana där myndiga individer är involverade.

Endast den skriftliga information som förmedlas genom förvaltningsrätters domar undersöks i uppsatsen. Därmed behandlas inte rätten för unga att erhålla relevant information i enlighet med 36 § LVU. Detta är socialnämndens uppgift och inte domstolens. Inte heller annat skriftligt material som förekommer under förvaltningsrätters handläggningsprocess i LVU-mål beaktas i uppsatsen.

1.6 Disposition

²³ Ehrenberg-Sundin, Lundin och Wendin (2017), s. 19 f.

Framställningen är disponerad på så sätt att i kapitel 2 besvaras den första frågeställningen och i kapitel 3 besvaras den del av den andra frågeställningen som avser 11 § språklagen. Resterande del av den andra frågeställningen samt den tredje frågeställningen besvaras uteslutande i avsnitt 4.1. Värt att nämna är också att analysen sker fortlöpande från avsnitt 2.7 och framåt.

I kapitel 2 behandlas när LVU blir tillämplig och handläggningen i processen, domstolens motiveringsskyldighet i förvaltningsprocessen och i LVU-mål, språklagens krav på klarspråk, vilka som skriver domar i förvaltningsrätter, barnets representation och behörighet samt barnkonventionen och dess aktualitet för LVU-mål med fokus på artikel 12 p. 2. Avslutningsvis besvarar jag i detta kapitel min första frågeställning, vilket innehåller såväl en sammanfattning av gällande rätt som en egen analys och egna reflektioner.

I kapitel 3 genomför jag min undersökning av domskrivningar. Här underbygger jag den vetenskapliga redogörelsen av 11 § språklagen i avsnitt 2.3 genom att beskriva vad personer som skrivit doktrin anser är ett korrekt sätt att utforma och formulera domar på gällande de undersökta komponenterna, d.v.s. hur domar *bör* skrivas. Därefter beskriver jag hur väl de förekommande komponenterna stämmer överens med bestämmelsen, d.v.s. hur de *de facto* används i domar, där jag analyserar och reflekterar över användningen genom att t.ex. ge förslag på hur olika komponenter kan förbättras med hänsyn till 11 §. I detta kapitel avslutande del (3.6) besvaras delvis min andra frågeställning genom att jag bedömer om domskrivningarna är godtagbara med hänsyn till klarspråkskravet.

I kapitel 4 besvaras den andra och den tredje frågeställningen, förutom den del angående 11 § språklagen i den andra frågeställningen som besvaras i kapitel 3. I kapitlet förklarar jag också vilken betydelse min undersökning kan ha för andra typer av mål med inslag av tvång, utvärderar denna samt ger förslag på hur en alternativ undersökning hade kunnat genomföras. Slutligen reflekterar jag kort över min egen språkanvändning i framställningen.

2 Krav som gällande rätt ställer upp när barn och unga blir föremål för omhändertagande enligt LVU

För att läsaren ska förstå i vilka fall ett omhändertagande kan ske med stöd av LVU och hur denna process sker inleds detta kapitel, i avsnitt 2.1, med en genomgång av de omständigheter som gör att LVU blir tillämplig och hur handläggningen i LVU-mål går till. I avsnitt 2.2 redogör jag för bl.a. domstolens motiveringsskyldighet i förvaltningsprocessen och i LVU-mål, vilka framgår av lagtext och doktrin. I avsnitt 2.3 behandlas språklagen med dess klarspråkskrav. I avsnitt 2.4 beskrivs vilka som skriver domar i förvaltningsrätt. Därefter beskriver jag, i avsnitt 2.5, vad artikel 12 i barnkonventionen stadgar för krav på domstolen vid förmedling av skriftlig information till barn. I avsnitt 2.6 förklaras reglerna för barns behörighet och representation under LVU-processen i förvaltningsdomstol. Slutligen presenterar jag i avsnitt 2.7 slutsatser på min första frågeställning.

2.1 LVU:s tillämpningsområde och hur handläggningen i dessa mål går till

2.1.1 LVU:s tillämplighet

Av 1 § 1 st. LVU framgår att insatser inom socialtjänsten som utgångspunkt ska göras i samförstånd med barn och unga och deras vårdnadshavare i enlighet med *socialtjänstlag (2001:453) (SoL)*. Dessa insatser ska präglas av respekt för barns och ungas människovärde och integritet. Av 2 st. framgår att vård, med inslag av tvång, kan komma att användas förutsatt att någon av situationerna i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att det inte kan ges den unge behövlig vård med samtycke av dennes vårdnadshavare eller, när den unge fyllt 15 år, av den unge själv. I 3 st. föreskrivs att den som har fyllt 18 men inte 20 år kan komma att beredas vård med stöd av 3 § om det med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är mer lämpligt än annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med dennes samtycke.²⁴ Det är här fråga om både begränsningar av enskilds

²⁴ Karnovs lagkommentar till 1 § 1-3 st. LVU, Clevesköld.

rörelsefrihet och inskränkningar i den personliga integriteten och därav är det naturligtvis mycket viktigt att det finns tydliga lagbestämmelser som skyddar barn och unga från godtyckliga tvångsingripanden från samhällets sida.

Av 2 § LVU omfattas de s.k. miljöfallen där det är möjligt att bereda vård för barn och unga p.g.a. brister i deras miljö. Det ska föreligga någon av följande situationer för att vård ska beredas enligt 2 §, vilka är: fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande (i första hand av sexuell karaktär), brister i omsorgen eller det p.g.a. något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Med *påtaglig risk för skada* avses, motsatsvis, att det inte ska röra sig om någon ringa risk för skada genom att den är övergående eller av mindre betydande risk.²⁵

I 3 § LVU framgår de s.k. beteendefallen där vård kan bli aktuellt om barn och unga, genom eget beteende, utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom: missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Med påtaglig risk för skada menas här att det måste finnas konkreta omständigheter som talar för att risken föreligger, det är således inte tillräckligt med något subjektivt antagande om att den unge löper risk för att skadas.²⁶

För att vård av barn och unga ska kunna komma till stånd krävs beslut från förvaltningsrätten, detta efter ansökan av socialnämnden enligt 4 § LVU.²⁷

När vård som sker med stöd av LVU inte längre behövs, d.v.s. när ändamålet med vården är uppfyllt, ska socialnämnden, enligt 21 § 1 st. LVU, besluta att denna ska upphöra. Det är nämndens ansvar att noggrant förbereda barns och ungas återförening med deras vårdnadshavare. Vidare ska det nämnas att om vården redan har inletts av den unge kan ett upphörande komma att beslutas under domstolsprocess om vården.²⁸ Slutligen gäller för vård, som ges med stöd av 2 § (miljöfall), att denna ska upphöra senast när den unge fyller 18 år

²⁵ Prop. 1989/90:28 s. 107.

²⁶ Zeteos lagkommentar till 3 § LVU, Lundgren och Sunesson.

²⁷ Zeteos lagkommentar till 4 § LVU, Lundgren och Sunesson.

²⁸ Karnovs lagkommentar till 21 § LVU, Clevesköld.

enligt 2 st. och den vård som ges med stöd av 3 § (beteendefall) ska upphöra senast när den unge fyller 21 år enligt 3 st.

2.1.2 Handläggningen i LVU-mål

LVU-mål ska, enligt 33 § LVU, handläggas skyndsamt. Detta innebär enligt lagkommentaren att om socialnämnden har ansett det nödvändigt att ansöka om vård är det som regel angeläget att förvaltningsrätten prövar ansökan så fort som möjligt. Dock framgår det inte någon tidsgräns av bestämmelsen.²⁹ Enligt 34 § ska förvaltningsrätten, förutsatt att barnet eller den unge antingen omhändertagits eller ett tillfälligt flyttningsförbud har meddelats, ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om vård eller flyttningsförbud kom in. Det finns möjlighet för domstolen att förlänga denna tid om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt. Värt att notera är att målet inte behöver ha avslutats inom de två föreskrivna veckorna. Det är tillräckligt att den slutliga handläggningen har inletts inom den nämnda tiden. Undantaget till förlängning är endast avsett att tillämpas i sällsynta fall.³⁰ Av 35 § 1 st. framgår det att vid omhändertagande för tillfällig vård enligt LVU ska förvaltningsrätten hålla en muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövt. Det ska emellertid alltid hållas en muntlig förhandling om någon part begär det. Domen ska meddelas så snart det kan ske och senast inom fyra veckor efter den dag då den muntliga förhandlingen avslutades enligt 18 § 1 st. *Förordning (1996:382) med förvaltningsrättsinstruktion*. Enligt 2 st. finns möjlighet för rätten att meddela beslutet senare förutsatt att särskilda skäl föreligger. Enligt 31 § 1 st. FPL ska ett beslut genom vilket rätten avgör målet skickas till parterna och, om det föregåtts av en muntlig förhandling, ska det meddelas parten senast en vecka efter att det avkunnats. Det är viktigt att notera att det här ska röra sig om ett slutligt beslut från domstolen där målet avgjorts.³¹

2.2 Motiveringsskyldighet i förvaltningsprocessen och specifikt i LVU-mål

2.2.1 FPL:s terminologi

²⁹ Zeteos lagkommentar till 33 § LVU, Lundgren och Sunesson.

³⁰ Prop. 1979/80:1 s. 594.

³¹ Karnovs lagkommentar till 31 § 1 st. FPL, lagkommentar nummer 68, Jermsten.

Inledningsvis ska termerna avgörande och beslut förklaras för att dessa inte ska uppfattas som oklara i den fortsatta framställningen. Enligt 10 § 1 st. *förordningen (2013:390) om mål i allmän förvaltningsdomstol* betecknas rättsens avgörande av saken i målet som dom. Andra avgöranden betecknas istället som beslut. Exempel på sådana beslut, där rätten avgör ett mål och ett slutligt beslut fattas utan sakprövning, är avvisning, avskrivning och återförvisning. Saken som prövas är, enligt Lavin, den materiella rättsfrågan.³² Ett exempel på en prövning av saken hos förvaltningsrätt skulle kunna vara huruvida det finns skäl att medge socialnämndens ansökan om omhändertagande enligt LVU. Enligt 11 § förordningen om mål i allmän förvaltningsdomstol ska en dom sättas upp särskilt. Detta medför att de lagfarna domare som har deltagit i avgörandet ska skriva under domen enligt 12 §. I den fortsatta framställningen kommer fokus uteslutande att vara på domstolens avgörande/dom.

2.2.2 Förvaltningsrätters motiveringsskyldighet i förvaltningsprocessen

I 30 § 2 st. FPL regleras förvaltningsrätters motiveringsskyldighet där de skäl som bestämt utgången ska framgå av domen.³³ Det är ett grundläggande rättssäkerhetskrav i mål inom förvaltningsprocessrätten att de som berörs ska kunna utläsa och förstå hur och varför domstolen har kommit fram till sitt domslut.³⁴ Inom svensk rätt är det en allmän rättsgrundsats att domstolens motiveringar grundas på sakliga skäl som redovisas öppet i domen.³⁵ Vidare finns det inga krav på hur omfattande en doms motivering ska vara, varken i lagtext eller förarbeten. Följaktligen har domaren jämförelsevis stort utrymme och stor frihet att utforma och formulera den motivering som hen anser vara mest ändamålsenlig i det enskilda fallet.³⁶

Det finns ett flertal anledningar till att en dom ska innehålla en utförlig och nyanserad motivering. En första anledning är att prövningen blir omsorgsfull samt saklig och objektiv. En andra anledning är att välmotiverade domar bildar en mer enhetlig rättspraxis som gynnar rättssäkerheten och förutsebarheten för individen. En tredje anledning, som också är relaterad till rättssäkerhet och förutsebarhet, är att det ska vara tydligt för individen varför dennes

³² Lavin (2018), s. 103.

³³ Zeteos lagkommentar till 30 § 2 st. FPL, under *andra stycket* och *motivering*, Von Essen.

³⁴ Mattsson (2002), s. 321.

³⁵ Zeteos lagkommentar till 30 § 2 st. FPL, under rubriken *bestämmelsens ändamål*.

³⁶ Mattsson (2002), s. 322.

yrkade invändningar avslagits för att det ska finnas en reell möjlighet att nå framgång med ett överklagande i högre instans. En fjärde anledning är att motiveringskravet bidrar till att upprätthålla allmänhetens förtroende och till att skapa legitimitet åt systemet.³⁷

Enligt 13 § 1 st p. 3 och 4 förordningen om mål i allmän förvaltningsdomstol ska, avseende domens utformning och i synnerhet dess motivering gällande saken i målet, denna anges i korthet. Av domen ska också framgå parternas yrkanden och invändningar. Danelius har kommenterat Europadomstolens rättspraxis gällande artikel 6 i *Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (EKMR)* om rätten till en rättvis rättegång, vilken är inkorporerad genom 2 kap. 19 § RF. Han menar att rätten måste i sina domskäl ta ställning till en parts yrkanden och invändningar. Domstolen behöver även, om invändningarna lett till avslag, förklara varför utslaget blev negativt för parten.³⁸

Bestämmelsen omfattar formellt sett endast de beslut som innebär avgöranden av mål. Den gäller följaktligen endast för slutliga beslut där t.ex. domstolen avskriver LVU-målet eller bestämmer att vården av den unge ska fortsätta eller inte fortsätta att gälla. Därmed omfattas inte beslut som fattas under beredningen av ett ärende.³⁹ Det är inte möjligt att ge något allmängiltigt svar på vilket krav det ska finnas på motivering i det enskilda fallet och vilka detaljer denna ska innehålla. Det finns dock ett allmänt riktmärke som innebär att beslutet ska vara skrivet på ett lättförståeligt och språkligt ändamålsenligt sätt. Därigenom är syftet att klargöra för den som berörs av beslutet vilka frågor som har behandlats och varför rätten kommit fram till ett visst utslag.⁴⁰ När en motivering i beslutet skrivs bör de aktuella rekvisiten, de faktiska omständigheterna i målet och domstolens bedömning av dessa korrespondera med varandra. Det får inte finnas någon tillstymmelse till tvekan angående på vilket sätt och varför olika förhållanden är relevanta och inte heller hur domstolen har bedömt dessa i förhållande till aktuella rekvisit. Det ska också finnas en rimlig proportion mellan redovisningen av olika delar i ett beslut. Domar tenderar att innehålla jämförelsevis långa redovisningar av vad parter har anfört medan domstolens egen motivering är relativt kort, vilket naturligtvis kan vara till nackdel för den som berörs av domen. Vidare bör det inte

³⁷ Zeteos lagkommentar till 30 § 2 st. FPL, under rubriken *bestämmelsens ändamål*.

³⁸ Danelius (2015), s. 313.

³⁹ Zeteos lagkommentar till 30 § 2 st. FPL, under rubriken *bestämmelsens tillämpningsområde*.

⁴⁰ Mattsson (2002), s. 322 f.

förekomma s.k. skenmotiveringar, vilka ger läsaren ett intryck av att vara en motivering men som enbart innehåller en omskrivning av de aktuella rekvisiten. Av motiveringar måste istället framgå, genom beskrivningar, vilka värderingar och överväganden som domstolen har gjort av de faktiska omständigheterna för att komma fram till sitt utslag. Det är inte heller godtagbart att domstolen, utan att det finns någon anknytning till en klagörande sakframställning eller annat material, använder sig av en i sammanhanget intetsägande formulering som t.ex. "med hänsyn till omständigheterna i målet" eller "på grund av vad i målet förekommit". Sådana formuleringar ger enbart sken av motiveringar och detta leder till att parterna får svårt att förstå dessa och då får de också svårt att kunna tillvarata sin rätt vid en eventuell prövning i högre instans. Enligt Lavin innehåller domskrivningar vanligtvis en precisering av rättsfrågan eller rättsfrågorna som prövas i målet samt en redogörelse för tillämpliga regler och innehållet i rättspraxis.⁴¹ Att redovisa irrelevanta omständigheter eller använda en moraliserande ton kan strida mot kravet på saklighet och opartiskhet enligt 1 kap. 9 § RF.⁴² Enligt Danelius finns ett motsvarande krav i EKMR på att motiveringen ska vara relaterad i de verkliga omständigheter som utgör grunden för att en viss lagbestämmelse ska bli tillämplig.⁴³

Det finns ingen bestämmelse för förvaltningsrätterna i FPL som gör det möjligt att i en dom utelägna skälen i motiveringen. Detta finns däremot för förvaltningsmyndigheterna eftersom det av 32 § *Förvaltningslag (2017:900) (FL)* framgår att skälen för domen får utelämnas om det är nödvändigt med hänsyn till skyddet för enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. För att kunna upprätthålla sekretesskyddet har förvaltningsrätterna en tendens att formulera delvis intetsägande motiveringar. Motiveringarna får emellertid inte anses som bristfälliga; i sådant fall finns risk att det föranleder kritik från JO.⁴⁴ Regeringsrätten (numera HFD) har anfört att motiveringsskyldigheten är av särskilt stor vikt när det gäller LVU-mål. Enligt ett äldre beslut, JO 1991/92 s. 144, har JO kritiserat en länsrätt (numera förvaltningsrätt) för att denna inte hade uppfyllt sin motiveringsskyldighet. Bl.a. anförde JO att det är av fundamental betydelse, från den enskildes synvinkel, att förvaltningsrätten

⁴¹ Lavin (2018), s. 104.

⁴² Zeteos lagkommentar till 30 § 2 st. FPL, under rubriken *vad en motivering ska innehålla*.

⁴³ Danelius (2015), s. 314.

⁴⁴ Zeteos lagkommentar till 30 § 2 st FPL, under rubriken *vad en motivering ska innehålla*.

klargör hur de kommit fram till sitt domslut.⁴⁵ Mattsson har beskrivit att i synnerhet sjukdomsdiagnoser av psykisk art endast bör anges om det är absolut nödvändigt för att motiveringsskyldigheten i 30 § 2 st. FPL ska uppfyllas. Det är en svår balansgång att visa hänsyn till barn och unga genom att både leverera en fullgod motivering och att inte återge för integritetskänsliga uppgifter i domskrivningen.⁴⁶ I framställningen har jag, i brist på nyare beslut från JO, valt att göra en analog tolkning av JO 2014/15 s. 318 som handlade om LPT. Jag anser emellertid att en koppling är möjlig att göra eftersom det, inom LPT, LVU och LVM, rör sig om personer som är att betrakta som särskilt utsatta och därför torde ha ett mycket starkt intresse av att motiveringar är av tillräckligt god kvalitet. Av detta beslut framgick att det finns anledning att vara varsam med att återge andra uppgifter än sådana som är nödvändiga för att motiveringsskyldigheten ska uppfyllas. JO betonade att domstolens motiveringsskyldighet är undantagslös och domstolen får därmed inte vara för återhållsam med att återge känsliga uppgifter genom att det inte framgår vilka skälen som avgjort utgången i målet är. Det är endast möjligt att kontrollera i efterhand hur domstolen värderat de faktan som ansetts relevanta om skälen för dessa redovisas öppet. Vidare kan en motivering som är upplysande övertyga den berörde att beslutet är korrekt eller möjliggöra ett överklagande för hen. Det är även viktigt, från ett samhällsperspektiv, att upprätthålla allmänhetens förtroende och tilltron till förvaltningsrätters kompetens och objektivitet. Att en domstol åberopar effektivitetsskäl som argument för att rättfärdiga en mer snäv utformning av domskälen är inte godtagbart enligt JO eftersom dessa inte torde medföra något större merarbete från domstolens sida samtidigt som skälen för enskildas rättssäkerhet väger väldigt tungt i sammanhanget.⁴⁷

Domslutet bör skrivas fristående från motiveringen. Det är inte nödvändigt att det innehåller några avslutande sammanbindande ord som t.ex. “på anförda skäl”, “med hänsyn härtill” eller ens “därför”. All motivering ska således vara avslutad under rubriken “skälen för avgörandet”. Därigenom hålls domslut och domskäl åtskilda och det blir tydligare för den som läser domen vad som framgår av den. Domslutet ska naturligtvis också, i största möjliga utsträckning, vara kort och koncist.⁴⁸

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Mattsson (2002), s. 327 f.

⁴⁷ Mattsson (2002), s. 323 f.

⁴⁸ Zeteos lagkommentar till 30 § 2 st FPL, under rubriken *vad en motivering ska innehålla*.

2.2.3 Motiveringsskyldighet specifikt i LVU-mål

I takt med att barn och unga blir äldre och får en allt större autonomi bör dessa få reda på hur domstolen har bedömt uppgifter som de har lämnat. I domskälen ska upplysningar till dessa framgå angående vad domstolen har kommit fram till och varför den gjort detta. Ifall inte dessa uppgifter förekommer får inte barn och unga den information som de är i behov av för att känna trygghet. Motiveringsskyldigheten har särskilt stor betydelse från rättssäkerhets- och integritetssynpunkt i de fall där domstolen dömer till deras nackdel, d.v.s. mot deras önskemål, eller när domstolen anser att uppgifter som andra har uppgivit är viktigare än de som barnet och unga har lämnat.⁴⁹

Det är mer vanligt förekommande i beteendefallen, jämfört med i miljöfallen, att barn och unga motsätter sig ett omhändertagande enligt LVU och att de har uppnått en sådan mognad att de kan uttrycka sin egen vilja. I brottmål där barn och unga är tilltalade har JO anfört att det har ansetts vara av särskilt stor vikt att domstolen utförligt redovisar sin bevisvärdering när åtalet ogillats eller den tilltalade fällts mot sitt nekande. Detta gör det möjligt för de tilltalade barn och unga att kontrollera hur domstolen resonerat och gör att dessa, vid en negativ utgång i målet, lättare kan bedöma om det finns möjlighet att vinna framgång med ett överklagande i högre instans. Det gör också det lättare för den högre instansen att bedöma om domen som fattats i lägre instans är korrekt. Mattsson har beskrivit att de uttalanden som JO gjort beträffande motiveringsskyldigheten i brottmål analogt kan tillämpas på beteendefall där barn och unga motsätter sig tvångsvård som grundats på hens beteende. Därigenom bör dessa få besked om varför domstolen inte kom fram till det beslut som de önskade ifall att utgången blivit negativ för vederböranden. JO har vidare understrukt vikten av att det är barn och unga, som part i målet, som ska förstå domslutet och domskälen för att genom dessa få svar på sina frågor i processen. Det är emellertid, enligt Mattsson, en rimlig begränsning att i LVU-mål utforma och formulera domskrivningar på ett sådant sätt att äldre barn kan förstå dem.⁵⁰

2.3 Språklagen med dess klarspråkskrav

⁴⁹ Mattsson (2002), s. 325 f.

⁵⁰ Ibid. s. 326 f.

Enligt 10 § 1 st. språklagen är arbetsspråket i domstolarnas verksamhet, såväl skriftligt som muntligt, svenska. I 2 st. finns undantag från denna utgångspunkt i domstolarnas verksamhet för de som talar samiska, meänkieli och finska. Av 3 st. framgår att det finns en skyldighet för domstolar att anlita tolk och att översätta handlingar enligt bl.a. RB och FPL.⁵¹ I avgränsningskapitlet har jag nämnt att jag inte avser att behandla domstolens skriftliga kommunikation som sker på annat språk än svenska.

Av 11 § språklagen framgår att språket som används i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt. Därmed är kravet på klarspråk särskilt angeläget i t.ex. domar och beslut som härrör från förvaltningsrätter och som rör enskilda individer. Att bryta mot rekvisiten i 11 § kan inte leda till några straffrättsliga konsekvenser. Däremot kan en domstol som misstänks bryta mot den anmälas till JO, som kan uttala kritik mot domstolen.⁵² Vidare omfattar klarspråkskravet både det skrivna och det talade språket.⁵³ Med *vårdat* avses att språket ska följa gängse språknormer, d.v.s. de som Svenska Akademien, Språkrådet, Regeringskansliets språkexperter m.fl. ställer upp.⁵⁴ Språkvården ger rekommendationer på alltifrån stavning och språkriktighet till textstruktur och innehållsurval. Om en person arbetar för en domstol ska denne inte kunna negligera språkvårdens rekommendationer utan bör följa dem och därmed leva upp till lagens intentioner.⁵⁵ Med *enkelt* åsyftas att språket ska ligga relativt nära talspråket⁵⁶ samt att krånglig meningsstruktur och svårbegripliga ord undviks.⁵⁷ Enkelt språk fokuserar dels på att språket i form av t.ex. ordval ska vara enkelt och dels på att innehållet ska vara enkelt genom t.ex. en tydlig disposition med fokus på det mest väsentliga och att irrelevanta detaljer och långgrandiga bakgrundsbeskrivningar sällas bort. Det finns även en betoning på att den grafiska utformningen ska vara enkel, tydlig och genomtänkt.⁵⁸ Slutligen menas med *begripligt* att språket, i största möjliga utsträckning, ska vara anpassat till mottagaren för att denne ska förstå och att den som skriver en dom har denne i åtanke vid t.ex. styckeindelning och rubrikanvändning.⁵⁹ Vad som är begripligt utgår från den enskilde

⁵¹ Prop. 2008/09:153, s. 48.

⁵² Gunèr (2011), s. 8.

⁵³ Prop. 2008/09:153, s. 48.

⁵⁴ Ibid s. 49.

⁵⁵ Ehrenberg-Sundin och Sundin (2017), s. 20.

⁵⁶ Prop. 2008/09:153, s. 49.

⁵⁷ Gunèr (2011), s. 28.

⁵⁸ Ehrenberg-Sundin och Sundin (2017), s. 20 f.

⁵⁹ Prop. 2008/09:153, s. 49.

läsarens subjektiva upplevelse av om texten är begriplig. Det är inte möjligt att avgöra om en text är begriplig för läsaren utan att fråga denne. Begriplighet är den del som har mest bäring på klarspråk eftersom en text kan vara perfekt både när det gäller att använda ett vårdat och ett enkelt språk men ändå vara helt obegriplig för den som läser texten.⁶⁰ När jag undersökt om domskrivningarna varit begripliga har jag utgått från de tre frågor som personen som skriver en text ska ta hänsyn till (vilket jag tidigare nämnt i avsnitt 1.5). Dessa frågor är *varför* personen skriver något, *vem* personen skriver för och *var* texten kommer att läsas. *Varför* förvaltningsrätterna skriver något kan vara för att barn och unga ska förstå vad domslutet blivit och anledningen, d.v.s. motiveringen, till detta (domskälen). Vid frågan om *vem* domstolarna skriver för är det viktigt att de tar hänsyn till att de som berörs i LVU-mål är barn och unga, vilka tenderar att ha en sämre kapacitet att generellt förstå innehållet i domskrivningar. Därmed är det av stor betydelse att domstolarna inte lägger ribban på samma nivå, när det gäller utformning och formulering av domar, som om de berörda hade varit vuxna vilka närmast, med tanke på hur många fler vuxna det finns jämfört med barn, får betraktas som en grupp av genomsnittliga läsare som avses i boken. Slutligen ska *var* en text kommer att läsas beaktas vid bedömningen om en dom är begriplig, t.ex. om den kommer att läsas digitalt eller på papper.⁶¹

Ett av de fyra nationella språkpolitiska målen är att allas rätt till språk ska tillgodoses. I denna rättighet ingår rätten att tillägna sig och utveckla det svenska språket. Alla har inte samma förutsättningar att tillgodogöra sig skriftlig information på svenska, även om den är skriven på klarspråk. De grupper som omfattas av enskildas rätt till tillgång av svenska språket är de som tillhör något av de svenska minoritetsspråken, de som har annat modersmål än svenska och de som använder teckenspråk. Det allmännas skyldigheter består i att tillhandahålla utbildning genom t.ex. det offentliga skolväsendet. Det beskrivs dock att det i sista hand är den enskildes ansvar att ta tillvara på att lära sig och använda svenska språket. Därmed läggs inte allt ansvar på det offentliga. De skyldigheter som åligger domstolar enligt propositionen är tänkt att medföra att de grupper som har sämre möjligheter än andra att tillägna sig och använda svenska språket ska få mer jämlika möjligheter till detta. Exempel på sådana kan vara barn och unga med utländsk bakgrund som kan vara berättigade till tolk och att få

⁶⁰ Ehrenberg-Sundin och Sundin (2017), s. 21.

⁶¹ Ibid, s. 19 f.

handlingar översatta. Av propositionen framgår emellertid inte någon särskild skyldighet för domstolen att den ska anpassa det språkliga innehållet till barn på den grund att dessa tenderar att ha ett mindre utvecklat språk än t.ex. vuxna. Skyldigheterna att tillgodose många grupper, där barn och unga omfattas, möjligheter att tillägna sig språket ligger istället primärt på utbildningsväsendet och någon anpassning till dessa görs därmed inte enligt språklagens proposition.⁶²

2.4 Vilka skriver domar i förvaltningsrätt?

Förvaltningsrätten utgör andra instans (första dömande instans) i LVU-mål efter socialnämnden. Detta innebär att den har ett beslut från nämnden som den ska förhålla sig till vid domskrivningen.⁶³ På förvaltningsrätt finns två kategorier av handläggare, notarier och föredragande. Notarierna har normalt sett en anställning vid domstolen under antingen 18 eller 24 månader. Föredragande är däremot tillsvidareanställda och har vanligtvis genomgått notarietjänstgöring eller har erfarenheter av arbete vid andra statliga myndigheter som t.ex. Skatteverket eller Migrationsverket. Notarier får, av utbildningsskäl, möjlighet att arbeta med flera olika måltyper medan föredragande tenderar att vara nischade mot en viss typ av mål.⁶⁴ Följaktligen tenderar föredragande att ha mer erfarenhet av att skriva myndighetstexter riktade mot enskilda jämfört med notarier.

2.5 Barnkonventionen

2.5.1 Konventionens tillämplighet samt påverkan i svensk rätt

År 1990 ratificerade Sverige barnkonventionen och sedan dess har landet använt sig av en transformeringsmetod som innebär att lagarna har ändrats och anpassats till konventionens bestämmelser.⁶⁵ Genom ratificeringen av konventionen har Sverige iklätt sig en internationell folkrättslig förpliktelse att följa konventionens bestämmelser. Landet är skyldigt, enligt artikel 4 i konventionen, att se till att lagstiftning stämmer överens med de rättigheter för barn som föreskrivs i konventionen. Det föreskrivs inte i konventionen vilken metod som ska tillämpas för att förverkliga de föreskrivna rättigheterna utan denna uppgift har lämnats över

⁶² Prop. 2008/09:153, s. 39 f.

⁶³ Sveriges domstolar, *Dags att ta tag i domskrivningen!* s. 8.

⁶⁴ *Ibid.* s. 8 f.

⁶⁵ <https://unicef.se/projekt/barnkonventionens-stallning-i-sverige>.

till varje stat. Det som konventionen understryker som viktigt är att rättigheterna dels garanteras i lag och dels att ratificerande stat kontrollerar att förhållandena inom de olika områden som omfattas av konventionen också rent faktiskt uppfyller konventionens krav.⁶⁶ Sverige har följaktligen en förpliktelse att genom t.ex. sin lagstiftning säkerställa att den interna rätten är förenlig med de åtaganden som följer av att ratificera konventionen.⁶⁷ Att Sverige hittills endast har transformerat konventionens bestämmelser har väckt kritik från bl.a. UNICEF som inte har ansett detta vara tillräckligt för att skydda barns rättigheter. De anser att en kombination av transformeringsmetoden och att barnkonvention blir svensk lag skulle vara det bästa ur barns synvinkel. Efter många år av arbete med att påverka riksdagen att göra barnkonventionen till lag har nu den lagstiftande församlingen beslutat att konventionen gäller som svensk lag från den 1 januari år 2020.⁶⁸ Även om Sverige förbundit sig, genom ratificerandet, att följa konventionens bestämmelser fanns, innan den trädde i kraft som svensk lag, möjlighet att vid en konflikt mellan konventionen och lagstiftning tillämpa den sistnämnda. Genom att konventionen numera gäller som svensk lag kommer denna möjlighet att minska genom att, vid en eventuell konflikt, lag står mot lag.⁶⁹ Både UNICEF Sverige och FN:s barnrättskommitté anser att, om en konflikt mellan lagarna uppstår, ska barnkonventionen genom barnrättslagen tillämpas eftersom internationella åtaganden bör prioriteras framför nationella sådana.⁷⁰

De som fattar beslut, t.ex. de som är involverade i förvaltningsrätters domskrivning, har en skyldighet att säkerställa att barns rättigheter tillgodoses, vilket kallas att ha ett barnrättsperspektiv. Vidare ska konventionen tolkas fördragskonformt, vilket innebär att den interna rätten ska överensstämja med konventionens innehåll. Vid bedömningen om en sådan tolkning är möjlig bör en grundlig analys av den interna rättens bestämmelse och konventionens bestämmelse göras. I denna analys ska avseende den interna rättens bestämmelse beaktas ordalydelsen och övriga rättskällor. Beträffande konventionsbestämmelsen ska denna tolkas utifrån folkrättsliga tolkningsregler,

⁶⁶ SOU 2015:71, s. 140.

⁶⁷ DS 2019:23, *Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter*, s. 63.

⁶⁸ <https://unicef.se/projekt/barnkonventionens-stallning-i-sverige>.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

Wienkonventionen om traktaträtten och andra rättskällor som t.ex. barnrättskommitténs allmänna kommentarer.⁷¹

2.5.2 Artikel 12

Av artikel 12 p. 1 i barnkonventionen framgår varje barns rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet, samt den medföljande rätten att dessa åsikter tillmäts betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.⁷² Angående p. 2 föreskrivs, enligt kommittén, att möjligheten att bli hörd måste finnas vid alla domstolsförfaranden som rör barnet. Enligt kommittén gäller denna bestämmelse vid alla relevanta domstolsförfaranden som rör barnet, vilket exemplifieras genom “barn som är i konflikt med lagen” (beteendefall) och “barn som är offer för fysiskt eller psykiskt våld” (miljöfall). Barn som omfattas av dessa båda exempel kan därmed bli föremål för omhändertagande enligt LVU, vilket är ett “relevant domstolsförfarande”.⁷³ Förfaranden måste vara såväl tillgängliga som lämpliga för barn. Det måste fästas särskilt stor vikt vid att tillhandahålla och leverera barnanpassad information och vid att utse för ändamålet lämpligt utbildad personal.⁷⁴ Vidare måste det, vid omhändertagande av barn genom t.ex. placering på institution, finnas lagstiftning som alltid ger barnet rätt till information om en eventuell placering samt om vård- och behandlingsplan.

⁷⁵

2.6 Behörighet och representation under domstolsprocessen

2.6.1 Partsbehörighet

Den principiella rätten att vara part vid domar och beslut i LVU-mål har sin bakgrund i alla personers rättskapacitet. Enligt den allmänna regeln i 11 kap. 1 § *Rättegångsbalk (1942:740) (RB)* kan “envar” vara part i en rättegång. Detta är emellertid inte tillräckligt för att uppnå partsställning (och därigenom talerätt) utan då krävs det också att saken i målet rör personen på ett sådant sätt att partsställning kan uppnås. Av både 11 kap. 10 § 2 st. SoL och 36 § 2 st.

⁷¹ DS 2019:23, *Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter*, s. 66 f.

⁷² Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr. 12 (2009), *Barnets rätt att bli hörd*, s. 7.

⁷³ *Ibid.* s. 10, p. 32.

⁷⁴ *Ibid.* s. 11, p. 34.

⁷⁵ *Ibid.* s. 20, p. 97.

LVU framgår att barn har partsbehörighet i sociala mål och ärenden. Om barnet fyllt 15 år men fortfarande är omyndigt har både vårdnadshavaren och barnet partställning i mål som rör frågan om beredande av vård med stöd av LVU.⁷⁶ Talerätten i LVU-mål är jämförelsevis inskränkt eftersom initiativrätten helt tillhör socialnämnden och, i vissa fall, domstolen. Klagorätten har däremot barnet eftersom beslutet klart berör denne. 33 § FPL gäller vid överklagande av förvaltningsrätts beslut i LVU-mål. I talerätten ingår även barnets rätt att argumentera och att utnyttja reglerna om kommunikation och partsinsyn. Dock är barnets möjligheter att utöva dessa rättigheter i realiteten tämligen begränsade, eftersom barnet inte själv kan utöva sin talerätt eller överklaga ett beslut före 15 års ålder. Denna möjlighet tillkommer istället barnets ställföreträdare.⁷⁷

2.6.2 Processbehörighet

Med processbehörighet för barnet avses att detta kan företa processhandlingar som har rättslig verkan i LVU-mål. Därigenom tillerkänns barnet autonomi som part i målet. Eftersom det saknas lagreglerade åldersgränser för barns processbehörighet i den allmänna förvaltningsprocessen gäller de familjerättsliga reglerna i *Föräldrabalk (1949:381) (FB)*, av vilka det framgår att barnet är omyndigt fram till 18 års ålder och innan dess förs talan som huvudregel av en ställföreträdare. I LVU som reglerar tvångsvård av barn och unga finns det emellertid undantag från denna huvudregel. I 36 § framgår det att när barnet fyllt 15 år har detta rätt att föra sin egen talan i mål enligt lagen och därigenom upphör också beroendet av en ställföreträdare.⁷⁸

2.6.3 Ställföreträdare för ett processoberoende barn

Ett barn som saknar processbehörighet behöver en person som företräder det inför rätten. Den allmänna regeln för detta finns i 11 kap 1 § 2 st. RB. För barnet regleras det i FB, där det framgår att det är vårdnadshavaren som är barnets ställföreträdare eftersom denne är förmyndare för barnet. Detta innebär att i domstolen företräds barnet generellt av sin förälder fram tills det fyllt 15 år.⁷⁹ I LVU-mål gäller emellertid enligt 36 § 3 st. LVU att den som är förordnad enligt rättshjälpslagen som offentligt biträde, för ett barn som är under 15 år, utan

⁷⁶ Mattsson (2002), s. 168.

⁷⁷ Ibid. s. 169 f.

⁷⁸ Ibid. s. 172 f.

⁷⁹ Ibid. s. 184.

särskilt förordnande ska vara den unges ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser. Ställföreträdarens roll är att tillvarata barnets bästa där hen måste ta ställning till hur hen på bästa sätt kan företräda barnet. Enligt 3 kap. 5 § 2 st. SoL ska barnet tillerkännas ökad autonomi i takt med att det blir äldre och mognare.⁸⁰

2.6.4 Offentligt biträde

Enligt lag 5 § lag (1996:1620) om offentligt biträde ska bestämmelserna i 26-29 §§ i rättshjälpslag (1996:1619) om förordnande av rättshjälpsbiträde tillämpas i fråga om offentligt biträde. Enligt 26 § rättshjälpslagen 1 st. får till rättshjälpsbiträde förordnas advokat, biträdande jurist vid advokatbyrå eller någon annan som är lämplig för uppdraget. Det finns följaktligen inte några formella krav utöver att den som förordnas som offentligt biträde ska vara personligt lämplig. Innan ett offentligt biträde utses görs en prövning av biträdets kvalifikationer och att denne är lämplig. Det är domstolen som gör prövningen och beslutar om förordnande av offentligt biträde.⁸¹ T.ex. har en person som har försatts i konkurs inte ansetts uppfylla kravet för lämplighet.⁸²

2.7 Sammanfattning av gällande rätt samt svar på min första

frågeställning: Vilka krav ställer gällande rätt på motivering, språk och språkbehandling i domar som rör barn och unga som omhändertagits enligt LVU?

Domstolens motiveringsskyldighet regleras, som tidigare sagts, i 30 § 2 st. FPL. Syftet med denna bestämmelse är att den berörde ska förstå *varför* domstolen kommit fram till ett visst beslut. Detta är synnerligen viktigt i de fall som utslaget har blivit negativt för den som berörs. Domare har visserligen stor möjlighet att välja exakt hur motiveringen ska utformas och formuleras, men den bör vara lättförståelig och språkligt ändamålsenlig. Vidare är det en svår balansgång vid skrivning av dom att å ena sidan förmedla den på ett tillräckligt tydligt sätt och å andra sidan att inte röja uppgifter som är av känslig natur för den berörde. JO har dock, enligt min tolkning av rättsläget, ansett att det förstnämnda är mycket viktigt,

⁸⁰ Ibid. s. 186 f.

⁸¹ Prop. 1996/97:9 s. 156.

⁸² Karnovs lagkommentar till 26 § 1 st. rättshjälpslagen, Sverne Arvill.

förmodligen ännu viktigare än det sistnämnda om en konflikt mellan de två intressena skulle uppstå.

11 § språklagen ställer upp krav för offentlig verksamhet, däribland domstolars domskrivningar, att dessa ska uppfylla rekvisiten för klarspråk, nämligen *vårdat, enkelt och begripligt*. Kriterierna för klarspråk omfattar alla domstolar och är tänkta att genomsyra domskrivningar. Värt att understryka är också att kontrollen av att 11 § språklagen efterlevs sker av JO, som kan kritisera den domstol som har gjort fel genom sina JO-beslut. Detta har närmast funktionen att markera att det är önskvärt att de som är involverade i domskrivningar följer bestämmelsen och några straffrättsliga påföljder kan, som tidigare nämnts, inte aktualiseras.

För vissa grupper av individer, som t.ex. barn och unga med utländsk bakgrund, som har särskilda behov av att få en text förmedlad på ett mer lättförståeligt sätt finns det, enligt språklagens proposition, särskilda skyldigheter för domstolar att tillhandahålla tolk och att översätta handlingar. Något särskilt ansvar för domstolarna att anpassa svenska språket till gruppen barn och unga har emellertid inte ålagts dem enligt propositionen. Dock föreskriver artikel 12 i barnkonventionen att barn har rätt att erhålla information i domstolsförfaranden, genom t.ex. domskrivningar inom LVU, som är anpassade till dem. Enligt Mattsson har domstolar en skyldighet att anpassa språket i domskrivningar inom LVU för att äldre barn ska förstå innehållet i dem. Det är dock viktigt att notera att denna rättighet, enligt konventionen, endast gäller för barn, d.v.s. individer som är under 18 år, och inte även för unga som omfattas av LVU, d.v.s. individer som är 18 och 19 år och som fortfarande kan bli föremål för omhändertagande enligt LVU. Att inte anpassa informationen även till yngre barn bör enligt min uppfattning vara rimligt så länge det rör sig om barn som är i en ålder där de normalt sett inte kan läsa. I annat fall hade det, även om domskrivningarna hade anpassats i största möjliga utsträckning till dem, inte gjort någon skillnad eftersom barnen ändå inte hade förstått innehållet. För dessa barn får istället deras ställföreträdare, det offentliga biträdet, en ännu större betydelse genom att hen förhoppningsvis kan förklara det mest väsentliga i skrivningarna för barnen, vilket jag återkommer till i besvarandet av min tredje frågeställning i avsnitt 4.1.2. Sammanfattningsvis ställs i lagtexter och i barnkonventionen upp tydliga krav på att domar ska vara tillräckligt motiverade, vara språkligt godtagbara och att

domstolsförfaranden är anpassade till barn. I nästa kapitel undersöks hur dessa krav efterlevs i praktiken i domskrivningar, vilket kommer att kopplas till min andra frågeställning.

3 Empirisk undersökning av förvaltningsrätters domar

I föregående kapitel har beskrivits tillämpliga lagar och vad dessa ställer för krav beträffande motivering, språk och språkbehandling i LVU-mål. Därmed har jag i det kapitlet gett ett fullständigt svar på min första frågeställning, vilket jag också sammanfattade i avsnitt 2.7. Beskrivningen av gällande rätt i kapitel 2 är emellertid fortsatt relevant i kapitel 3 (detta kapitel) och vid besvarandet av frågeställningarna i kapitel 4.

I detta tredje kapitel undersöker jag de komponenter som jag utlovade i avsnitt 1.4. Jag inleder varje del med att redogöra för hur personer som skrivit doktrin anser att komponenter i domskrivningar, i form av domskäl och domslut, *bör* utformas och formuleras. Vidare undersöker jag hur komponenterna *de facto* används i skrivningarna och ger exempel på dessa genom citat. Därefter analyserar jag och tar ställning till om de är godtagbara från klarspråkssynpunkt och, om de inte är det, ger förslag på hur de kan utformas och formuleras istället, för att barn och unga lättare ska förstå skrivningarna. Slutligen sammanfattar jag de förekommande komponenterna och analyserar hur väl de stämmer överens med rekvisiten i 11 § språklagen (klarspråksparagrafen) *vårdat*, *enkelt* och *begripligt* i avsnitt 3.6. Detta avsnitt utgör den del av svaret på min andra frågeställning som avser klarspråkskravet.

3.1 Ton

3.1.1 Aktiva och passiva verb

En vanligt förekommande anledning till att texter uppfattas som opersonliga är att personer “lyfts ur” texten, i domskälen och i domsluten, genom omskrivningar. Detta sker genom att aktiva verb görs om till passiva sådana. När aktiva verb ersätts av passiva sådana tenderar detta till att medföra att betydelsefull information försvinner ur texten. Detta beror på att passiva verb ger ett skenbart intryck av saklighet men samtidigt också kan skapa missförstånd och göra det svårt att avgöra vem som gör vad i en text. Vidare gör de passiva verben att texten framstår som opersonlig och stel, eftersom det inte framgår vem som fattat beslutet, d.v.s. de som är involverade i förvaltningsrättens domskrivning. Aktiva verb “befolkar”

däremot texten genom att det tydligt framgår vem som gör vad i texten samtidigt som de ger den en ledigare ton.⁸³ Emellertid är det inte alltid fel att använda sig av passiva verb, t.ex. när det är självklart vem som agerar eller när det är oväsentligt.⁸⁴

Beträffande förekomsten av aktiva och passiva verb i domskrivningarna finns båda dessa typer med i domsluten. I samtliga domar formuleras det tydligt att det är förvaltningsrätterna som fattat besluten, vilket innebär att det förekommer aktiva verb. Detta kan belysas med följande mening: "Förvaltningsrätten beslutar att N.N.⁸⁵ ska beredas vård med stöd av 1 § andra stycket och 2 § LVU."⁸⁶ När domstolen i samma dom ska besluta om ersättning för det offentliga biträdet lyser däremot det aktiva verbet med sin frånvaro till förmån för ett passivt verb, vilket kan illustreras av följande mening: "Ersättning enligt lagen (1996:1620) om offentligt biträde beviljas".⁸⁷ Detta förekommer i ett flertal av de 20 domskrivningarna. En annan återkommande faktor är domstolarnas beslut av att sekretess ska gälla, vilka ofta formuleras på följande sätt: "Sekretessbestämmelsen i 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen ska fortsatt vara tillämplig".⁸⁸ Det framgår inte av exempelmeningen *vem* som är beslutsfattare men samtidigt är det genom tidigare stycke i domen (om beslutet) tydligt att det är förvaltningsrätten som fattat beslutet. Följaktligen är det, åtminstone för mig som läser domslutet, självklart att det är förvaltningsrätten som fattat beslut om både ersättning till offentligt biträde och förordnande om sekretess och därmed är det godtagbart att använda sig av passiva verb i domen på det sätt som gjordes. Det är emellertid, för tydlighetens skull, ännu bättre om förvaltningsrätter är konsekventa med användandet av aktiva verb i domslutet. Ett exempel på ett sådant är domslutet från en domskrivning där domstolen i punktform redogjorde för dess olika beslut och inledde varje mening med "Förvaltningsrätten...".⁸⁹ Denna typ av inledande formulering i punktform gör det helt klart för läsaren dels *vad* som har beslutats och dels *vem* som har fattat beslutet, vilket är positivt från klarspråksynpunkt.

⁸³ *Klarspråkstestet: Kommentarer och exempel*, s. 5.

⁸⁴ *Klarspråkstestet: Kommentarer och exempel*, s. 6.

⁸⁵ <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/nn>. I framställningen har jag använt mig av beteckningen N.N. istället för vederbörandes riktiga namn, med hänsyn till dennes personliga integritet.

⁸⁶ Rättsfall 5, s. 1.

⁸⁷ *Ibid.* s. 1.

⁸⁸ Rättsfall 4, s. 1.

⁸⁹ Rättsfall 6, s. 1-2.

3.1.2 Direkt och indirekt tilltal

I beslut och i andra texter som riktar sig till enskilda personer bör den som skriver använda direkt tilltal. Det var tidigare vedertaget att enskilda personer, i myndighetbeslut, omtalades i tredje person. Beslut skrevs på den tiden inte för dem som besluten riktade sig till utan för de myndigheter dit beslutet kunde överklagas.⁹⁰När det gäller personen som domen riktar sig till bör personliga pronomen *du* och *ni* användas, där det förstnämnda ska användas om det är en fysisk person som beslutet rör och det sistnämnda ska användas om det är flera fysiska personer eller en juridisk person som berörs. Om den som berörs av domen ska tilltalas som *du* eller *ni* är följaktligen helt beroende av sammanhanget och därför får den som skriver en dom själv, efter eget omdöme, avgöra vilket som är mest lämpligt i en specifik situation.⁹¹

När det gäller de unga som berörs i domskrivningarna förekommer uteslutande indirekt tilltal i skrivningarna, ofta innehållande för- och efternamn.⁹² Detta kan uppfattas som negativt ur barns och ungas synvinkel när det skrivs i domskälen eftersom det ger texten en mer opersonlig prägel jämfört med om den som skrev hade använt pronomenet *du* istället. Jämför följande två meningar: “Frågan i målet är om det finns grund för att bereda *Valentina* vård med stöd av 2 § LVU.”⁹³ “Frågan i målet är om det finns grund för att bereda *dig* vård med stöd av 2 § LVU.” Den förstnämnda meningen är ett direkt citat från domen där personen som berörs tilltalas i tredje person (*Valentina*) medan i den andra meningen har jag tagit bort tilltalet i tredje person och skrivit i andraperson (*du*) istället för att tydligare belysa skillnaden för läsaren av vilket intryck som indirekt respektive direkt tilltal ger för den berörde.

När det gäller hur den som berörs av beslutet ska överklaga finns det en underrubrik i slutet av varje dom som heter “Hur man överklagar”. Till varje dom har bifogats en bilaga för hur vederbörande kan göra detta. En intressant skillnad mellan bilagorna och domskrivningarna är att i skrivningarna används tredje person när den berörde tilltalas⁹⁴ medan i bilagan förekommer både direkt tilltal i form av “*du*” och indirekt tilltal genom

⁹⁰ Ehrenberg-Sundin, Lundin och Wedin (2017), s. 30 f.

⁹¹ Språkrådet (2017), s. 37 och 139 f.

⁹² Ibid.

⁹³ Rättsfall 17, s. 7.

⁹⁴ Se t.ex. rättsfall 1, s. 6.

“Förvaltningsrätten”.⁹⁵ Det förefaller vidare vara mest vanligt förekommande att förvaltningsrätter använder sig av tredjeperson när de tilltalar den berörde men att det ändå kan förekomma direkt tilltal i bilagan för överklagande. Domskrivningarnas kvalitet hade, enligt mig, kunnat förbättras om domstolarna varit mer konsekventa i sina domar när det gäller användandet av direkt tilltal och därmed alltid hade tilltalat den unge och de unga som *du* eller *ni*. Eftersom skrivningarna primärt skrivs för de som berörs är det rimligt att det är dessa som den som skriver domen bör rikta sig till. Detta är en frekvent förekommande brist i samtliga domar. En annan fråga är naturligtvis hur personlig den som skriver domen får vara för att inte uppfattas som för nära eller påträngande för de barn och unga som berörs. I den mening som jag redigerade till tilltal i andraperson (om Valentina) torde det emellertid inte finnas någon påtaglig risk för att den unge skulle uppfatta det som påträngande från domstolens sida. Detta beror på att den unge riskerar att tvångsvårdas mot sin vilja och därmed torde det ligga i den unges intresse att känna sig hörd och att domstolen riktar sig direkt till hen och talar *med* hen istället för *om* hen. Detta upplevs säkerligen som en väsentlig skillnad för den unge och kan eventuellt vara avgörande för att den unge ska känna sig motiverad att läsa och försöka förstå domskälen.

3.2 Ordval

Ordvalet i en text har stor påverkan på läsarens förståelse för den. En fördel med användandet av fackord är att de är entydiga för fackmän. Det innebär att de endast kan tolkas på *ett* sätt och därmed minskar risken för att missförstånd uppstår. Vidare motverkar fackorden mångordighet, vilka kan göra det mer komplicerat att förstå en text.⁹⁶ Ett allmänt problem för var och en som ska försöka förstå ett fackspråk, som t.ex. juristsvenskan, är att det finns många termer och begrepp som läsaren inte är bekant med sedan tidigare och som är svåra att förstå för andra än de som är särskilt invigda.⁹⁷ Utöver det har fackorden en tendens att skapa en jargong vars främsta syfte är att uttrycka grupptillhörighet; d.v.s. “vi har ett gemensamt språk som ingen annan förstår än vi som tillhör gruppen”.⁹⁸ Följaktligen kan fackorden dels fungera inkluderande genom att de som förstår fackorden betraktas som invigda och dels fungera exkluderande genom att de som inte förstår fackorden hålls utanför gruppen. Det

⁹⁵ Se t.ex. rättsfall 1, s. 10.

⁹⁶ Ehrenberg-Sundin, Lundin och Wedin (2017), s. 112.

⁹⁷ Domstolsverket (1999), s. 26.

⁹⁸ Ehrenberg-Sundin, Lundin och Wedin (2017), s. 112.

finns en risk med att skriva domar på ett sätt som inte förstås av de barn och unga som berörs av domskrivningarna eftersom detta enbart har en exkluderande funktion och leder till kritik av domstolarna och domarna.⁹⁹

Ibland behöver den som fattar ett beslut använda sig av ett visst speciellt ord eftersom detta har en särskild rättslig verkan. Ordet är således knutet till en viss bestämmelse i lagen och kan inte bytas ut mot andra ord. Vid användning av dessa ord behöver den som skriver domen förklara ordet första gången som det förekommer i texten. Detta är nödvändigt med hänsyn till att läsaren kanske inte är bekant med ordet och därmed riskerar att inte förstå det som åsyftas i meningen, vilket naturligtvis kan leda till olyckliga missförstånd. Det är inte enkelt att få en text som ska utformas och formuleras inom ett visst fackområde, som t.ex. juridik, att framstå som begriplig för en vidare krets. Det blir sällan positivt om den som skriver en dom nöjer sig med att "översätta" enstaka svåra ord och uttryck eftersom dessa riskerar att rycka sönder det tankemönster som beskrivs i domskälen. Ett råd vid domskrivning är att om det finns flera termer att välja mellan ska den som skriver välja en och vara konsekvent med denna i fortsättningen för att inte riskera att förvirra läsaren.¹⁰⁰

I min undersökning identifierade jag orden *bereda*, *förordna*, *biträde* och *saken* som ord tillhörande det juridiska fackspråket. Dessa ord hade behövt förklaras i de fall som de förekommer i domskrivningarna för att de barn och unga som berörs av dem lättare skulle kunnat förstå vad som menas med orden. Eventuellt hade de kunnat bytas ut mot mer vardagsspråkliga ord (se tabellen nedan). Samtidigt hade ordens exakta innebörd då riskerat att förloras genom att tankemönstren hade ryckts sönder och detta hade förmodligen varit ännu sämre. Att förklara dessa fackord är därför, enligt mig, det bästa alternativet för att förbättra barn och ungas förståelse av LVU-domar avseende fackord. Vidare förekommer det några ord som är att betrakta som ålderdomliga enligt Domstolsverkets rekommendationer, vilka är *föreligga*, *oaktat* och *ankomma*. Dessa hade förvaltningsdomstolarna enkelt kunnat byta ut mot mer moderna synonymer, vilka presenteras i tabellen nedan.

⁹⁹ Domstolsverket (1999), s. 26.

¹⁰⁰ Ehrenberg-Sundin, Lundin och Wedin (2017), s. 112 f.

Förekommande ord som bör undvikas	Ord som bör användas istället
Bereda ^{101 102}	Ge ¹⁰³
Föreligga ^{104 105}	Finnas ¹⁰⁶
Förordna ^{107 108}	Besluta ¹⁰⁹
Biträde ^{110 111}	Hjälp ¹¹²
Oaktat ^{113 114}	Trots (att), fastän m.fl. ¹¹⁵
Saken ^{116 117}	Det målet gäller ¹¹⁸
Ankomma ^{119 120}	Ha till uppgift att ¹²¹

Jag vill även anmärka på några ord som det finns mer moderna synonymer till. Dessa förekommer i ett flertal domar men nämns varken i Domstolsverkets handbok eller i Statsrådsberedningens svarta lista. Dessa är: *vagabondera*¹²² (stryka omkring) och *bifalla*¹²³ (godkänna, gå med på). Jag är även tveksam till att använda ordet “så” när det har funktionen att fylla ut en text.¹²⁴ På fördjupningskursen *Juridisk kommunikation* lärde vi oss av vår lärare (Sandra Ahrén) att vi skulle undvika detta ord i texter eftersom det gör att de uppfattas som

¹⁰¹ Se t.ex. rättsfall 5, s. 1.

¹⁰² SB PM 2011:1, *Svarta listan - Ord och fraser som kan ersättas i författningsspråk*, s. 9.

¹⁰³ Ibid. s. 9.

¹⁰⁴ Se t.ex. rättsfall 12, s. 7.

¹⁰⁵ SB PM 2011:1, *Svarta listan - Ord och fraser som kan ersättas i författningsspråk*, s. 11.

¹⁰⁶ Ibid. s. 11.

¹⁰⁷ Se t.ex. rättsfall 1, s. 2.

¹⁰⁸ Domstolsverket (1999), s. 39.

¹⁰⁹ Ibid. s. 39.

¹¹⁰ Se t.ex. rättsfall 5, s. 1.

¹¹¹ Domstolsverket (1999), s. 37.

¹¹² Ibid. s. 37.

¹¹³ Se t.ex. rättsfall 7, s. 7.

¹¹⁴ Domstolsverket (1999), s. 40.

¹¹⁵ Ibid. s. 40.

¹¹⁶ Se t.ex. rättsfall 8, s. 1.

¹¹⁷ Domstolsverket (1999), s. 41.

¹¹⁸ Ibid. s. 40.

¹¹⁹ Se t.ex. rättsfall 11, s. 11.

¹²⁰ Domstolsverket (1999), s. 37.

¹²¹ Ibid. s. 37.

¹²² Se t.ex. rättsfall 1, s. 5.

¹²³ Se t.ex. rättsfall 2, s. 1.

¹²⁴ Se t.ex. rättsfall 19, s. 7.

mer talspråkliga. Ordet behöver inte ersättas med något annat utan det räcker ofta med att den som skriver texten omformulerar meningen.¹²⁵

3.3 Meningsbyggnad

3.3.1 Allmänt

Vissa slags meningsbyggnader uppfattas som krångliga. Det beror på att all information som vi tar emot passerar korttidsminnet, där den bearbetas. Detta minne har dock en mycket begränsad kapacitet, vilket medför att allting inte kan sparas. Den information som däremot passar in i ett sammanhang och görs meningsfull kan lagras i långtidsminnet, vilket gör att vi kan komma ihåg och förstå detta. För att undvika att läsaren ska uppfatta en mening som krånglig, och därigenom vara tvungen att läsa om den eller gå vidare i texten utan att ha förstått den, är det viktigt att, när vi skriver meningar, framhålla det viktiga, sovra innehållet, markera sambanden etc.¹²⁶

3.3.2 Variation av meningslängd

En text blir mer lättläst om den består av både korta och lite längre meningar. För att kunna åstadkomma detta är det viktigt att följa regeln “en tanke - en mening”.¹²⁷ Denna regel innebär att den som skriver ska undvika att samla alltför mycket information i en enskild mening. Genom att dela in informationen i tankeenheter bildar varje enhet en egen mening och även om den totala textmassan blir större blir ändå resultatet att den som berörs av domen snabbare kan läsa och förstå den. Att använda långa meningar innebär inte nödvändigtvis att domen blir svårläst och på motsvarande sätt behöver inte alltid korta meningar uppfattas som lättlästa. Det viktiga är att de olika leden i långa meningar “hakas” på varandra i en naturlig följd, vilket gör det möjligt för läsaren att följa tankegången. För de korta meningarna är det viktigt att de inte styckar upp tankeenheter på ett onaturligt sätt.¹²⁸

¹²⁵ Oppositionsseminarium på fördjupningskursen *juridisk kommunikation*, hölls av Sandra Ahrén 2019-06-05.

¹²⁶ Ehrenberg-Sundin, Lundin och Wedin (2017), s. 104.

¹²⁷ *Klarspråkstestet: Kommentarer och exempel*, s. 30.

¹²⁸ *Ibid.* s. 104 f.

I domskrivningarna finns det en stor variation av korta och längre meningar samt en jämn fördelning av dessa både i domskälen och i domsluten.¹²⁹ Det är positivt eftersom det ger domskrivningarna ett bättre flyt och därigenom bör detta förbättra barns och ungas möjligheter att begripa vad som förmedlas i skrivningarna. Ett exempel på en mening som jag dock gärna ser hade delats upp i två meningar är följande mening: “Förvaltningsrätten förordnar att sekretessbestämmelsen i 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska fortsätta att vara tillämplig för uppgifter om enskildas personliga förhållanden som har lagts fram vid den muntliga förhandlingen inom stängda dörrar och som inte har tagits in i denna dom.”¹³⁰ Det skulle varit möjligt och kanske lämpligare att sätta punkt efter “förhållanden” och därefter inlett en ny mening. Det ska dock understrykas att detta enbart är min personliga preferens och att det sällan finns något absolut rätt eller fel när det gäller att bestämma meningslängd. I övrigt har jag inget att anmärka på domskrivningarnas meningslängd.

3.3.3 Huvudbudskapet

Det är av stor betydelse att huvudbudskapet tydligt framgår av en text. Det är positivt om meningar inleds med detta annars finns risken att läsaren missar det.¹³¹ Det är viktigt att vara uppmärksam när följande ord förekommer i domar: *Eftersom, enligt, mot bakgrund av, när det gäller* och *för att*. Detta beror på att dessa tenderar att medföra att huvudbudskapet kommer för sent i meningen.¹³²

Värt att notera är att samtliga 20 domar innehåller åtminstone något av de tidigare nämnda fem orden.¹³³ Detta visar att det är vanligt förekommande i domskrivningar att det mest väsentliga kommer en bit in i meningen, vilket naturligtvis kan uppfattas som en brist från klarspråkssynpunkt. Alla meningar i domskrivningarna innehåller inte enbart sådana meningar utan det finns en del goda exempel på presentation av huvudbudskapet i inledningen. Jag ger nedan exempel på, som jag anser, såväl goda som mindre goda formuleringar av presentation av huvudbudskapet i en mening.

¹²⁹ Se rättsfall 1-20.

¹³⁰ Rättsfall 10, s. 2.

¹³¹ Ehrenberg-Sundin, Lundin och Wedin (2017), s. 105.

¹³² *Klarspråkstestet: Kommentarer och exempel*, s. 33.

¹³³ Se rättsfall 1-20.

Istället för att inleda en mening med t.ex. “Enligt 2 § LVU...” använder sig en dom av följande formulering: “Vård ska beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas (2 § LVU).”¹³⁴ Denna mening inleds med huvudbudskapet, vilket är vården som den unge ska få, och i slutet nämns bestämmelsen inom parentes eftersom den inte är särskilt relevant för att den unge ska förstå det mest väsentliga i domskälen.

“Mot bakgrund av det som framkommit i målet bedömer förvaltningsrätten att Jenni har ett missbruk av beroendeframkallande medel i enlighet med 3 § LVU”¹³⁵. I denna mening hade huvudbudskapet framgått tydligare om domstolen helt tagit bort “mot bakgrund av” och ändrat till följande: *Förvaltningsrätten bedömer att Jenni har ett missbruk av beroendeframkallande läkemedel (3 § LVU) utifrån det som framkommit i målet.* I denna sista mening framgår huvudbudskapet tydligt i inledningen, d.v.s. att Jenni har ett missbruk, och det som är mindre väsentligt, d.v.s. det som framkommit i målet, framgår i slutet.

Ett exempel som inte nämns i klarspråkstestet men som förekommer i flertalet domar är formuleringen “Av utredningen i målet framkommer”. T.ex. framgår i en doms huvudbudskap, att ett barn blivit misshandlat hemma och därför behövde omhändertas i enlighet med LVU, först i slutet av meningen.¹³⁶ Det hade därför varit bättre att ändra meningsbyggnaden genom att skriva att *barnet blivit utsatt för våld hemma* i början av meningen och att *det framgår av utredningen* i slutet.

3.3.4 Substantivsjukan

Texter som skrivs av myndigheter kännetecknas av den s.k. substantivsjukan. Denna innebär att de viktiga verben i en mening (som t.ex. **Undersöker**) som uttrycker handling görs om till substantiv (**Undersökning**).¹³⁷ Verb ger en text ett aktivt och livfullt språk medan substantiven (när de kan göras om till verb) gör texten tyngre och mer svårläst. Följaktligen

¹³⁴ Rättsfall, s. 6.

¹³⁵ Rättsfall 2, s. 7.

¹³⁶ Rättsfall 3, s. 7.

¹³⁷ *Klarspråkstestet: Kommentarer och exempel*, s. 37.

är det, av hänsyn till den som berörs av en dom, viktigt att i största möjliga utsträckning undvika substantiv när verb kan användas.¹³⁸ I denna del är min uppgift att undersöka om substantivsjukan även drabbat förvaltningsrätters domskrivningar i LVU-mål.

I de 20 domar som undersöks förekommer substantivet *beredande* totalt i 19 av domsluten.¹³⁹ Det enda domslutet där det inte förekommer är i den sista bilagan, där istället substantivet *upphörande* finns med.¹⁴⁰ Meningen "*Beredande av vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU*" skulle kunnat skrivas enligt följande istället "*Frågan är om den unge ska beredas vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU*".¹⁴¹ Därigenom görs substantivet *beredande* om till verbet *beredas*, vilket gör domslutet mer livfullt genom att det blir mer riktat till den unge som berörs jämfört med substantivet som är mer allmänt riktat.

I domskrivningarnas domskäl förekommer följande substantiv som hade kunnat skrivas om till verb: tvångsingripande¹⁴², tvångsomhändertagande¹⁴³ och omsorgsbrister¹⁴⁴. Samtliga tre substantiv finns med i flertalet domar. Överlag anser jag dock inte att detta var något som påtagligt hämmar förståelsen av en mening i domskrivningarna för de unga men det är trots allt ett område där det skulle kunna finnas utrymme för förbättring från förvaltningsrätternas sida enligt de regler för klarspråk som beskrivits.

3.4 Domslut och underrubriker

Domslutet är den del i en dom som är av mest betydelse för den som berörs. Ett skäl till detta är att domslutet ska ligga till grund för verkställighetsåtgärder, som i detta fall handlar om att barn och unga omhändertas med tvång. Därmed ställs särskilt höga krav på exakthet från domstolens sida genom att denna tydligt anger för den enskilde vad utgången blir.¹⁴⁵

¹³⁸ Ehrenberg-Sundin, Lundin och Wendin (2017), s. 106.

¹³⁹ Rättsfall 1-19.

¹⁴⁰ Rättsfall 20.

¹⁴¹ Se t.ex. rättsfall 12, s. 1.

¹⁴² Se t.ex. rättsfall 3, s. 6.

¹⁴³ Se t.ex. rättsfall 4, s. 4.

¹⁴⁴ Se t.ex. rättsfall 7, s. 7.

¹⁴⁵ Domstolsverket (1999), s. 16.

Underrubrikers uppgift är att sammanfatta det som kommer att beskrivas i den kommande texten. Underrubrikerna *avgörande*, *skälen för beslutet* och *förvaltningsrättens bedömning* förklarar visserligen hur texten är disponerad men informerar inte läsaren om innehållet i den. Detta är särskilt viktigt när det rör sig om längre texter. För att bli informativa måste rubrikerna innehålla mer än ett enda ord.¹⁴⁶ Att använda sig av nyckelord och av verb i underrubriker är positivt eftersom rubriker därigenom uppfattas som mer informativa.¹⁴⁷

Samtliga domskrivningar innehåller underrubrikerna *skälen för avgörandet* och *förvaltningsrättens bedömning*.¹⁴⁸ Det är en dom som saknar rubriken *avgörande* och domslutet kom därför i ett nytt stycke efter rubriken *saken*.¹⁴⁹ Detta får anses vara otillfredställande av den förvaltningsrätt som skrivit domen, eftersom det, som tidigare nämnts, ska vara tydligt för den som berörs om denne kommer att kunna fortsätta leva sitt liv som vanligt eller blir kraftigt begränsad genom ett tvångsomhändertagande. Det är vidare negativt sett från ett rättsstatsperspektiv eftersom ett av kraven som detta ställer upp är att den som berörs av en dom ska förstå *vad* domstolen har beslutat. Genom att den unge förstår vad domstolen har beslutat får denne vetskap om hur framtiden kommer att gestalta sig, d.v.s. om det blir tvångsvård i enlighet med LVU eller om hen kan fortsätta leva sitt liv som vanligt. Dessutom ska domslutet, som tidigare nämnts i uppsatsen, skrivas fristående från motiveringen. Detta krav anser jag dock uppfylls i samtliga domar, eftersom alla tydligt skrivit rubriken *skälen för avgörandet* och har domslutet i inledningen.¹⁵⁰ Därmed finns, enligt min uppfattning, ingen risk för sammanblandning ens i den dom som inte innehåller rubriken *avgörande*; däremot finns en brist i tydlighet genom att domstolen i det fallet inte skiljde *saken* och *avgörande* åt.

Enligt mina observationer är det lite fler än hälften av domskrivningarna (11) som innehåller underrubriker som i mindre eller större utsträckning informerar läsaren om innehållet.¹⁵¹ Detta innebär att resterande nio domar inte innehåller denna sorts vägledande rubriker.¹⁵² Det

¹⁴⁶ Ehrenberg-Sundin, Lundin och Wedin (2017), s. 54.

¹⁴⁷ Klarspråkstestet: Kommentarer och exempel, s. 16.

¹⁴⁸ Rättsfall 1-20.

¹⁴⁹ Rättsfall 5, s. 1.

¹⁵⁰ Rättsfall 1-20.

¹⁵¹ Rättsfall 1, 2, 3, 6, 9, 10, 11, 15, 17, 18 och 19.

¹⁵² Rättsfall 4, 5, 7, 8, 12, 13, 14, 16 och 20.

är vanligt förekommande i domskrivningarna att underrubrikerna innehåller nyckelord som ger läsaren en antydning om det kommande innehållet.¹⁵³ Exempel på en god användning av rubriker är en dom där rubrikerna med kursivstil angetts enligt följande: *fysisk misshandel, psykisk misshandel, brister i omsorgen och samtycke till vård*.¹⁵⁴ I denna dom redogjorde domstolen under varje underrubrik för lagtextens rekvisit med hänvisningar till förarbete.¹⁵⁵ Därefter tillämpade domstolen dessa på det aktuella fallet. Tack vare de informativa rubrikerna är presentationen av innehållet mer pedagogisk för läsaren. En brist hos dessa rubriker är dock att de inte innehåller några verb, vilket gör texterna mer stela. Vad gäller verb förekommer dessa i underrubriker i fyra av de 11 domar som innehåller informativa rubriker.¹⁵⁶ Ett utmärkt exempel på användning av verb i underrubrik är “Vad ska förvaltningsrätten pröva?”.¹⁵⁷ En sämre och stelare variant hade varit *Förvaltningsrättens prövning*, där det inte förekommer något verb utan endast substantiv, vilket gör rubriken svårare att begripa.

3.5 Sammanfattningar i domar

Det är positivt ur läsarens synvinkel om den som skriver en dom använder sig av sammanfattning i inledningen. Genom denna blir det möjligt för den som berörs att få beskrivet huvudtankarna och därigenom ta till sig innehållet. Sammanfattningar är särskilt aktuella när det rör sig om texter som är längre än två A4-sidor, vilket förhållandet är med samtliga undersökta domar. Placeringen av sammanfattningen bör, som tidigare nämnts, vara i inledningen av domen, eftersom det enbart är då som den tjänar sitt syfte, d.v.s. att presentera huvuddragen i den fortsatta framställningen för läsaren. Vidare bör den vara kort och får aldrig redogöra för detaljer i domskälen.¹⁵⁸

Många av de undersökta domskrivningarna innehåller någon typ av sammanfattande avslutande meningar i slutet av domskälen. Jag anser emellertid inte att dessa ska betraktas som sammanfattningar i den bemärkelsen att de gör det möjligt för läsaren att förstå huvudtankarna i det som presenteras i domskälen. Jag väljer därför att endast klassificera de

¹⁵³ Rättsfall 1, 2, 3, 6, 9, 10, 11, 15, 17, 18 och 19.

¹⁵⁴ Rättsfall 3, s. 5-10.

¹⁵⁵ Ibid. se t.ex. s. 9.

¹⁵⁶ Rättsfall 1, 9, 11 och 15.

¹⁵⁷ Rättsfall 9, s. 5.

¹⁵⁸ Ehrenberg-Sundin, Lundin och Wedin (2017), s. 49 f.

texter som innehåller en underrubrik där det står *sammanfattning* och de som innehåller en inledande mening, där det klart framgår att huvudpunkterna i domskälen kommer att presenteras, som sammanfattningar. Totalt förekommer sammanfattningar i den bemärkelsen i sex av de 20 domskrivningarna.¹⁵⁹ Det är dessutom tveksamt om den "sammanfattning" som förekommer i en av domskrivningarna är att betrakta som en riktig sammanfattning eftersom den endast är en mening lång och knappast ger en fullständig överblick över de huvudtankar som domskälen redogjorde för.¹⁶⁰ Jag har dock efter noggrant övervägande valt att ändå klassificera den som en sammanfattning, mycket tack vare att den presenterar det viktigaste innehållet för den unge och för att det tydligt framgår för denne att det rör sig om en sammanfattning i inledningen av stycket. Att det enbart förekommer sammanfattningar i 30 procent av de undersökta domskrivningarna är naturligtvis en brist eftersom det minskar sannolikheten för att de som berörs ska förstå dem. Dessutom handlar det här om unga individer som sannolikt i många fall inte har samma möjligheter att förstå domskäl på flera sidor som vuxna personer har. Placeringen av de sex sammanfattningar som förekommer är samtliga i slutet av domen, vilket är negativt eftersom huvudtanken med sammanfattningar är att de ska ge den oinsatte läsaren en kort introduktion till domen. I dessa fall fick istället barn och unga läsa sina domar utan att ha haft möjligheten att ha huvuddragen i bakhuvudet. En del av artikel 12 i barnkonventionen är att domskrivningar ska tillhandahålla och leverera barnanpassad information. Gällande denna rättighet för barn finns det stora brister i domskrivningarna, mycket p.g.a. att endast 30 % av dem innehåller någon form av sammanfattning och att placeringen av dessa i samtliga fall är först i slutet av domskälen. Därmed är min bedömning att förvaltningsrätter, åtminstone när det gäller LVU-mål, behöver arbeta mer med att komprimera och presentera den mest väsentliga informationen för att denna ska kunna betraktas som anpassad till barn i enlighet med artikel 12.

3.6 Sammanfattande klarspråksanalys av domskrivningarna samt svar på den del av min andra frågeställning som berör klarspråkskravet

3.6.1 Ton

¹⁵⁹ Rättsfall 2 s. 8, rättsfall 6 s. 8, rättsfall 11 s. 12, rättsfall 16 s. 7, rättsfall 18 s. 11, rättsfall 20 s. 9.

¹⁶⁰ Rättsfall, s. 9.

Gällande tonen i domskrivningarna, avseende aktiva och passiva verb samt direkt och indirekt tilltal, är det två av rekvisiten, *vårdat* och *begripligt*, för klarspråk som är aktuella. Det kan konstateras att flertalet skrivningar innehåller passiva verb, vilket går stick i stäv med språkvårdens rekommendationer och därmed får anses vara en återkommande brist i dem beträffande rekvisitet *vårdat*. Angående om språket är *begripligt* måste, som tidigare nämnts, tre frågor undersökas. Jag anser inte att bristerna avseende förekomsten av passiva verb är tillräckligt stora för att de ska medföra att texten ska uppfattas som mindre begriplig för de unga som berörs. Jag upplever däremot att användningen av indirekt tilltal utgör en större brist från begriplighetssynpunkt eftersom åtminstone ett av dess kriterier (*vem*) helt brister. I samtliga undersökta domar tilltalas de som berörs indirekt genom användning av tredjeperson, vilket ger texten en opersonlig prägel och gör att den unge inte inkluderas i domen i samma utsträckning som hen hade gjorts om hen hade tilltalats i andraperson. Om hen inte känner sig berörd riskerar hens intresse och möjlighet att förstå innehållet i domen att minska, vilket naturligtvis är allvarligt både med hänsyn till klarspråkskravet och till den del av den formella rättssäkerheten som handlar om att berörda ska ha möjlighet att kontrollera riktigheten i sina domar.

3.6.2 Ordval

I undersökningen av domskrivningarnas ordval är samtliga tre klarspråksrekvisit aktuella. Att ordvalen i flertalet domar inte är tillfredsställande avseende *vårdat* och *enkelt* medför också att begripligheten i vissa meningar brister. Att det förekommer ord i de undersökta domskrivningarna, som av Domstolsverket och Statsrådsberedningen bedöms som olämpliga i skrivningar, är negativt. I synnerhet eftersom det i många fall finns fullgoda alternativ att använda sig av, t.ex. att byta ut *föreligga* mot *finnas*. Hela skulden ska dock inte domstolarna få eftersom vissa ordval är direkt kopplade till lagtexter. Exempel på detta är ordet *bereda* som kan skrivas som *ge* istället. Problemet är att detta ord används i t.ex. LVU och därför hade det riskerat att bli ännu mindre tydligt för de som berörs om domstolarna hade ersatt *bereda* med det enklare *ge* i sina skrivningar. Följaktligen krävs det, enligt min uppfattning, att vissa ord först revideras i lagtexten innan domstolarna byter mot mer lättförståeliga ord i sina domskrivningar. Det förekommer vidare ett antal ord som visserligen inte nämns av Domstolsverket eller Statsrådsberedningen men som många personer under 20 år (som kan omfattas av LVU) sannolikt hade uppfattat som svårbegripliga, som t.ex. *vagabondera*, vilket

gör att den del av begriplighetsrekvisitet som handlar om *vem* en text är skriven för inte uppfylls i domskrivningarna. Orden som används hade enkelt kunnat ersättas med ord som är mer anpassade till den unga målgrupp som omfattas av LVU. Sammanfattningsvis finns det mycket beträffande ordvalet som behöver åtgärdas både från politiskt håll, genom ändring av ålderdomligt ordval i lagtext, och av domstolarna själva, genom att bli mer medvetna om målgruppen barns och ungas förmåga att förstå olika ord och anpassa ordvalen efter det.

3.6.3 Meningsbyggnad

Meningsbyggnaden i domskrivningarna omfattar samtliga tre klarspråksrekvisit. Som tidigare nämnts undersöks tre delkomponenter av meningsbyggnad i uppsatsen, vilka är variation av meningslängd, huvudbudskapet och substantivsjukan. Den förstnämnda stämmer mycket väl överens med samtliga tre klarspråksrekvisit och där har jag inget att anmärka på. Den tredje stämmer inte lika väl överens men är ändå inte något som jag uppfattar påtagligt hämmar förståelsen för de unga personer som berörs av domskrivningarna. Den andra delkomponenten saknar dock både det vårdade och det enkla språket eftersom samtliga domar innehåller meningar i domskälen som inleds med ett av de ord som gör att huvudbudskapet presenteras först i slutet av meningen, som t.ex. "Eftersom". Detta kan antas ha hämmat förståelsen av domskrivningarna för mottagarna. Gällande begriplighetsrekvisitet uppfylls inte kriteriet *varför*. Detta beror på att domskälen inte tillräckligt tydligt informerar de som berörs om skälen till utgången eftersom huvudbudskapet presenteras i mitten eller i slutet av meningarna. Detta kriterium hade inte uppfyllts även om målgruppen hade varit fullt fungerande vuxna eftersom kriteriet *varför* gäller på samma sätt för dem.

3.6.4 Domslut och underrubriker

Avseende domslutet är det av särskilt stor vikt att det tydligt framgår vad domstolen kommit fram till eftersom det ligger till grund för verkställighetsåtgärder. Min uppfattning är att det finns en tydlig distinktion mellan domslutet och domskälen i samtliga domar och mellan domslutet och saken i alla utom *en* av domskrivningarna, där domstolen missade underrubriken *avgörande*; det finns dock ingen påtaglig risk för att den som berörs skulle missförstå domslutet i det fallet. Därmed uppfylls samtliga tre klarspråksrekvisit i de undersökta skrivningarna gällande domslut. När det däremot gäller förekomsten av informativa underrubriker förekommer större brister då endast 11 av 20 skrivningar

innehåller sådana. Vidare brister det både i rekvisitet vårdat och enkelt eftersom det endast förekommer verb, vilka gör texten mer levande, i fyra av de 11 skrivningarna som innehåller underrubriker. Istället förekommer substantiv, vilka gör texten stelare, och därmed är språket i dessa rubriker, enligt min bedömning, inte att anse som vårdat och enkelt. Att texten upplevs som mer levande torde vara av särskild vikt för unga personer, vilka normalt har mindre erfarenhet av att hantera stela och tunga texter innehållande många substantiv. Därigenom kan det även anses brista i ett av de kriterier som ställs upp för begriplighet, nämligen *vem* en text är skriven för. Förvaltningsrätter tenderar följaktligen att hantera skrivningar av domslutet på ett jämförelsevis bra sätt medan underrubrikerna saknar en hel del vad gäller att informera de som berörs om skälen till utgången i målen i språkligt hänseende.

3.6.5 Sammanfattningar i domar

Vad slutligen gäller sammanfattningar är det endast 30 procent av de undersökta domskrivningarna som innehåller sammanfattningar enligt den definition jag använder mig av. Det brister i rekvisiten vårdat och enkelt då sammanfattningarna är placerade i slutet av domskrivningarna medan experter inom språkvården (se litteraturen) anser att de ska placeras i inledningen av skrivningarna eftersom de ska presentera huvuddragen för den som berörs. Vidare uppfylls inte heller begriplighetsrekvisitet, eftersom sammanfattningarna inte tar hänsyn till *vem* som är mottagaren. Här rör det sig om unga individer som har särskilda behov att få innehållet presenterat för sig på ett lättförståeligt sätt och saknas detta blir det, vilket jag tidigare nämnt, svårt att betrakta att domskrivningarna anses uppfylla artikel 12 i barnkonventionen om rätten till barnanpassad information.

4 Avslutning

I föregående kapitel genomförde jag min empiriska undersökning av förvaltningsrätters domskrivningar. Min slutsats var där att det är flera av de viktiga komponenterna som innehåller tydliga brister ur klarspråksynvinkel, vilket gör domskrivningarna mer svårlästa för de barn och unga som berörs. Följaktligen har jag redan utrett om domskäl och domslut i domskrivningarna är godtagbara med hänsyn till klarspråkskravet samt hur de kan förbättras för att uppfylla detta och därför behandlar jag endast detta krav kortfattat i besvarandet av min andra frågeställning i avsnitt 4.1.1. Fokus är istället på, i avsnitt 4.1.1, att koppla perspektiven och barnets rätt att bli hörd enligt artikel 12 i barnkonventionen till klarspråkskravet. Vidare har den första frågeställningen redan besvarats i avsnitt 2.7 och därför behandlas inte denna ytterligare mer än i min sammanfattande reflektion av mitt huvudsyfte med uppsatsen. Därefter beskriver jag, i avsnitt 4.2, vilken betydelse min empiriska undersökning kan ha för andra typer av mål där det finns inslag av tvång. I avsnitt 4.3 utvärderar jag min egen undersökning och ger förslag på hur jag kunde ha genomfört den istället. Slutligen beskriver jag, i avsnitt 4.4, min användning av svenska språket i framställningen.

4.1 Svar på frågeställning 2 och 3

4.1.1 Är den skriftliga information som ges till barn och unga i LVU-mål, i form av domskäl och domslut, att betrakta som godtagbar sett utifrån 11 § språklagen, ett rättssäkerhetsperspektiv, ett rättsstatsperspektiv och barnets rätt att bli hörd enligt artikel 12 p. 2 i barnkonventionen?

Tidigare i framställningen har behandlats hur den formella delen av rättssäkerheten ställer krav på kontrollerbarhet genom att domskrivningar ska vara tillräckligt motiverade enligt motiveringsskyldigheten i FPL och att de är relativt lättförståeliga enligt klarspråkskravet i språklagen. I sammanfattningen av min empiriska undersökning i kapitel 3 beskrev jag att det brister mer i vissa delar än i andra, som t.ex. förekomsten av informativa underrubriker, att huvudbudskapet tydligt framgår och sammanfattningar i domar. Dessa tre komponenter anser jag är av särskilt stor vikt att förvaltningsrätterna hade hanterat bättre eftersom de, om de följs, gör det mycket tydligare för läsaren att förstå både *vad* domstolen kommit fram till (i

domslutet) och *varför* den har kommit fram till det (domskälen), vilket gör att rättsstatsperspektivet uppfylls. På så sätt görs det också möjligt för den unge att *kontrollera* vad domstolen har beslutat kommer att hända med denne och vilka som är skälen till detta, vilket är den del av den formella rättssäkerheten som har undersökts. Detta anser jag dock att många av de undersökta domskrivningarna saknar och det är därför något som förvaltningsrätter som dömer i LVU-mål behöver förbättra i framtiden för att det ska vara möjligt för barnen att lättare kunna kontrollera innehållet i skrivningarna. Att de undersökta skrivningarna, åtminstone enligt min uppfattning, inte är lätta att kontrollera innehållet i, i synnerhet för unga personer, riskerar att påverka förtroendet för rättsväsendet negativt (rättsstatsperspektiv). Domstolar måste visa barn och unga att de respekterar och tar hänsyn till dem vid skrivning av domar. Om detta inte görs kan det i framtiden leda till att barn och unga underlåter att närvara vid domstolsförhandlingar. Det kan även på sikt påverka deras moral negativt genom att de t.ex. begår brott eller inte betalar skatter och andra avgifter som bl.a. finansierar rättsväsendet. Om rättsväsendet därigenom saknar resurser kan det leda till färre domare, notarier och föredragande samt sämre möjligheter till kompetensutveckling för dessa inom området hur domar ska skrivas, vilket i sin tur påverkar innehållet i skrivningarna negativt. Rättsstatsperspektivet, rättssäkerhetsperspektivet och klarspråkskravet hänger således ihop med varandra på så sätt att om det förekommer brister gällande klarspråkskravet kan det medföra att perspektiven inte heller kan anses uppfyllda. Därmed är det av mycket stor vikt att förvaltningsrätter i sina domskrivningar i LVU-mål uppfyller rekvisiten för klarspråk enligt 11 § språklagen. Ett klart språk medför i sin tur ökade möjligheter att perspektiven följs och därför är det av mycket stor vikt ur flera aspekter att förvaltningsrätter i framtida domskrivningar inte upprepar de språkliga misstag som gjordes i de undersökta skrivningarna.

Fokuset i artikel 12 p. 2 i barnkonventionen ligger på att rättsliga förfaranden ska vara både tillgängliga och lämpliga för barn genom att innehållet är anpassat till dem och att det finns lämpligt utbildad personal. Angående anpassning av innehållet till barn är det många domskrivningar som inte uppfyller reglerna för klarspråk, t.ex. genom att de inte innehåller vägledande underrubriker eller informativa sammanfattningar. Dessa komponenter bör vara av särskilt stor betydelse eftersom barn och unga vanligtvis inte har samma förmåga att förstå innehållet i en text på cirka 10 sidor som de flesta vuxna har. Det ligger därmed i gruppen

barns och ungas intresse som helhet att t.ex. vägledande underrubriker och informativa sammanfattningar finns med för att innehållet ska anses vara barnanpassat. Detta är följaktligen något som förvaltningsrätter som dömer i LVU-mål behöver beakta och förändra i framtida domskrivningar för att dessa ska anses uppfylla artikel 12 p. 2 i barnkonventionen.

Beträffande kravet att det ska finnas lämpligt utbildad personal tillgodoses detta krav delvis genom att barn och unga får ett offentligt biträde utsett som ska vara advokat, biträdande jurist eller annan som är lämplig och för domare, notarier och föredragande gäller att dessa måste ha avlagt juristexamen. Därmed stadgas relativt höga krav på att de som är involverade i domskrivningen ska besitta juridisk kompetens medan, när det gäller offentliga biträden, är regleringen mindre sträng genom lämplighetskravet. Däremot finns det, mig veterligen, inga formella krav på att offentliga biträden eller domstolspersonal behöver ha genomfört t.ex. ett prov som hade kunnat visa på att de har ett mottagarperspektiv (barns och ungas perspektiv) i åtanke när de bemöter barn och unga. Det kan därmed diskuteras om de nuvarande kraven på att vara lämplig i rollen som offentligt biträde och att ha avlagt en juristexamen i rollen som involverad i domskrivningen är tillräckliga för att bemöta barn och unga på ett bra sätt. Att ha en känsla för hur unga kommer att uppfatta den skriftliga information som förmedlas genom domen torde vara minst lika viktigt som att besitta någon form av juridisk kompetens. Det finns därför, enligt mig, skäl att se över kraven gällande att ha mottagarens perspektiv i åtanke såväl i rollen som offentligt biträde som i rollen som domare, notarie och föredragande. Att personal som är involverade vid domskrivningen i LVU-mål är lämpligt utbildade avseende att ha barn och unga i fokus torde omfattas av det rättssäkerhetsbegrepp som Kjørstad beskrivit. Detta innebär att de både ska vara juridiskt kompetenta och ha tillräckligt stor kunskap om hur domar bör utformas och formuleras för att barn och unga ska förstå dem. I många av de domar som har undersökts förekommer tydliga brister angående hänsyn till mottagarna. Detta är en stark indikation på att domare, notarier och föredragande, som alla är delaktiga vid domskrivningar i LVU-mål, inte är tillräckligt utbildade angående att ha mottagarnas perspektiv i fokus och detta behöver därför förändras. Vid besvarandet av min tredje och sista frågeställning nedan kommer jag att ge förslag på åtgärder som förhoppningsvis kan åstadkomma en reell förändring angående domskrivningars språkliga innehåll

4.1.2 Vilka åtgärder är möjliga att vidta för att förvaltningsrätter bättre ska kunna uppfylla klarspråkskravet, perspektiven och artikel 12 p. 2 i barnkonventionen?

Ett första förslag på åtgärder, som hade kunnat fästa mer fokus på mottagaren perspektiv, är att införa ett obligatoriskt prov för domare, notarier och föredragande. Därigenom "tvingas" dessa att lära sig att beakta barns perspektiv och reflektera över hur de på bästa sätt kan skriva domar. En annan mindre strikt åtgärd är att domare, notarier och föredragande får genomgå en obligatorisk utbildning i hur barn och unga på bästa sätt ska bemötas genom formulering och utformning av domar. Utbildningen bör ges till såväl domare som till notarier och föredragande. Detta är viktigt eftersom det är de sistnämnda som skriver domar men samtidigt får dessa, i synnerhet notarier, handledning av juristdomare i hur domar *bör* skrivas. Eftersom juristdomare har påverkan och inflytande över hur i synnerhet notarier bör skriva domar är det även av vikt att dessa domare ändrar sitt synsätt.¹⁶¹ Det hade även kunnat arrangeras en kurs parallellt för offentliga biträden där fokus istället hade legat på att först förstå domskrivningar och därefter förmedla denna information på ett lämpligt sätt till barn. Detta sistnämnda förslag har emellertid inget med själva domskrivningen, där domare, notarier och föredragande är involverade, att göra men eftersom de offentliga biträdena har en stark anknytning till LVU-processen anser jag ändå att det är värt att nämna. Genom att dessa åtgärder vidtas kan medvetenheten hos de som är involverade i domskrivningen öka beträffande vikten av att följa rekvisiten i 11 § språklagen. Om dessa rekvisit följs kan det medföra att det rättssäkerhetsperspektiv som Kjørstad beskrivit också uppfylls genom att de involverade har s.k. god fackkunskap där det ingår både att vara insatt i ämnet och att kunna förmedla informationen till de berörda, barn och unga, på ett lämpligt sätt. Detta förslag är också kopplat till artikel 12 i barnkonventionen genom att domare, notarier och föredragande genomför anpassningar av domskrivningars språkliga innehåll till barn.

Ett andra förslag på åtgärd, som också är relaterad till utbildning, är att juriststudenter redan under sin utbildning får lära sig att skriva texter som tar hänsyn till mottagaren och där klarspråkskravet står i fokus. Kursen *juridisk kommunikation* som ges under terminerna 7 och 8 på fördjupningsnivå tillhandahåller visserligen verktyg som gör studenter medvetna om hur viktigt det är att ta hänsyn till och inkludera den som ska läsa texten. Det skulle emellertid, enligt mig, behöva finnas en obligatorisk kurs redan under grundterminerna på utbildningen

¹⁶¹ SOU 2008:106, s. 200 f.

som hade gjort att vi hade tagit mer hänsyn till den som kommer att läsa våra texter, med tanke på hur viktigt en korrekt hantering av svenska språket är för framtida jurister. Detta är något som de juridiska fakulteterna vid universiteten i landet kan påverka genom ändrade utbildningsplaner och detta bör institutionerna, enligt mig, överväga.

Ett tredje förslag på åtgärd är att domare, notarier och föredragande, med hjälp av Domstolsverkets handbok och klarspråkstestet, får undersöka antingen sina egna skrivna domar eller andras. Därigenom är det möjligt att följa upp hur väl deras domskrivningar stämmer överens med reglerna för klarspråk. För att fokus inte ska ligga på att enskilda notarier eller föredragande inte uppfyllt rekvisiten för klarspråk kan det vara en god idé att, inom ramen för en jämförelse mellan olika domskrivningar, anonymisera skrivningarna för att syftet, att förbättra slutprodukten, på bästa sätt ska kunna uppfyllas.¹⁶²

Ett fjärde och sista förslag på åtgärd är att det, från politiskt håll, görs en översyn av de lagtexter som innehåller ett ålderdomligt språk i vissa delar, som t.ex. LVU gör genom vissa ordval. Lagtexter fungerar som primär rättskälla vid skrivning av domar och anses vara föredömen för hur juridiska texter bör skrivas. Därmed påverkar de rimligtvis också språkanvändningen hos domare, notarier och föredragande vid domskrivningar. De ovan nämnda åtgärderna fokuserar på vad domstolarna och universiteten kan vidta för åtgärder för att åstadkomma en reell förändring. Dessa bygger emellertid på att förändringen ska åstadkommas underifrån, d.v.s. från domstolarna och universiteten själva. Detta sista förslag har istället sin utgångspunkt i att en del av att åstadkomma en förändring av domskrivningar i LVU-mål måste ske uppifrån. Det kan förverkligas genom att de som har politisk makt reviderar lagtexters språkliga innehåll för att markera att det är önskvärt att sätta barns och ungas förståelse i fokus framför att utforma och formulera domskrivningar på ett sätt som exkluderar dem, genom t.ex. val av ålderdomliga och avancerade ord där det istället finns mer lättförståeliga ord som fullgoda alternativ.

4.1.3 Sammanfattande svar på frågeställningarna och av mitt huvudsyfte

¹⁶² Ibid. s. 202 f.

Genom bestämmelserna i FPL, språklagen och barnkonventionen föreskrivs jämförelsevis omfattande skyldigheter som förvaltningsrätter ska följa vid skrivning av domar. Dessa kan dock enbart föranleda kritik från JO och därmed kan aldrig t.ex. några straffrättsliga påföljder aktualiseras. Med hjälp av andra rättskällor, som t.ex. doktrin, har jag utrett om skyldigheterna efterlevs i praktiken i förvaltningsrätters domar. I undersökningen har det framkommit brister beträffande bl.a. förekomsten av informativa underrubriker och av sammanfattningar i domskrivningarna, vilket medförde att vissa av klarspråkskravets rekvisit inte kan anses uppfyllda. Att domar uppfyller klarspråkskravet i LVU-mål är, som sagts, av betydelse för att de ska förstås av de barn och unga som berörs. Om det inte uppfylls kan det i sin tur leda till negativa konsekvenser både sett från ett rättssäkerhets- och ett rättsstatsperspektiv samt möjligheten att uppfylla kraven i artikel 12 i barnkonventionen. Det bör avslutningsvis vidtas åtgärder som fokuserar på barns och ungas perspektiv för att dessa ska förstå domskrivningar som berör dem. Detta kan göras genom olika former av utbildningsinsatser, både från domstolarna själva och av de juridiska fakulteterna som utbildar framtida jurister samt genom att det markeras från politiskt håll på vilket sätt det är önskvärt att skriva domar.

4.2 Vilken relevans har denna undersökning för andra typer av mål?

Den undersökning som har gjorts angående kraven på rättssäkerhet och klarspråk i LVU-domar bör ha viss relevans även för andra typer av mål som bygger på tvång från samhällets sida. De två typer som främst är aktuella är vård enligt *lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM)* och vård enligt *lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT)*. När det gäller vård enligt LVM är det, i likhet med LVU, socialnämnden som ansöker om denna till förvaltningsrätt medan inom LPT krävs att två oberoende läkare har undersökt patienten och båda beslutat om att tvångsvård behövs. Den enskilde har sedan möjlighet att enligt 32 § LPT överklaga tvångsvården till förvaltningsrätt. Eftersom samtliga dessa mål rör vård som bedrivs med tvång bör det i samtliga dessa fall ställas höga krav på att rättssäkra domar förmedlas till de berörda. Rätten till rättssäkerhet vid tvångsmål är även grundlagsskyddad genom 2 kap. 9 § 2 st. RF. En konflikt som genomsyrar domar som skrivs i tvångsmål är den mellan å ena sidan rättssäkerheten och å andra sidan den personliga integriteten. Det är en grannliga uppgift för förvaltningsrätter att skriva domar som innehåller

motiveringar av tillräckligt hög kvalitet och att samtidigt inte återge uppgifter som kan kränka barns och ungas personliga integritet. Av JO 1991/92 s. 144 och av JO 2014/15 s. 318 framgår att förvaltningsrätts motivering i domskälen aldrig får vara bristfälliga på så sätt att de inte upplyser den berörde om skälen till avgörandet. Detta är, enligt min tolkning av JO:s beslut, ännu sämre än om det av domskrivningarna framgått uppgifter som hade kunnat anses vara integritetskränkande för de enskilda och detta torde vara aktuellt för samtliga tvångsmål. Även 11 § språklagen är aktuell när förvaltningsrätter skriver domar inom LVM och LPT och det ställs därmed samma krav på klarspråk inom dessa mål som inom LVU. Detta gör att det doktrinunderlag jag använt mig av även skulle kunna ha använts i motsvarande undersökningar av domskrivningar inom LPT och LVM. Sammanfattningsvis bör inom samtliga tvångsmål höga krav på rättssäkerhet ställas i form av välmotiverade domar samt att de uppfyller klarspråkskravets rekvisit eftersom de personer som omfattas av dessa tre måltyper tenderar att befinna sig i särskilt utsatta situationer och därmed har ett särskilt behov att få domskrivningar tydligt och utförligt skrivna.

4.3 Utvärdering av undersökningen samt förslag på en alternativ undersökning

Genom denna uppsats har jag velat undersöka vilka språkrav, språkbehandlingskrav och motiveringskrav gällande rätt ställde för domskrivningar i LVU-mål. Vidare skulle jag analysera 20 domskrivningar för att kontrollera om dessa var godtagbara utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv och ett rättsstatsperspektiv samt uppfyllde kravet på klarspråk och barnets rätt att bli hört enligt artikel 12 p. 2 i barnkonventionen, med beaktande av att den gäller från och med den 1 januari år 2020. Därefter föreslog jag möjliga åtgärder som kan vidtas för att förvaltningsrätterna bättre ska kunna uppfylla klarspråkskravet, perspektiven och artikel 12.

Ett alternativt sätt att genomföra undersökningen på hade kunnat vara genom att göra intervjuer eller en enkätundersökning med domare vid förvaltningsrätter som handlägger LVU-mål och med barn. I en enkätundersökning eller en intervju med domare hade jag förmodligen fått en mer detaljerad redogörelse för vad de enskilda domarna anser är viktigt att en dom innefattar. När det gäller barnen hade jag antagligen även där fått en tydlig

beskrivning av vad de anser är en tydligt och utförligt skriven dom respektive vad som inte är det. Samtidigt antar jag att det skulle ha blivit tämligen individuella svar gällande hur en dom bör skrivas, eftersom alla barn och domare inte har samma uppfattningar om hur domskrivningar bör formuleras beroende på en mängd individuella faktorer som t.ex. exakt ålder, svensk eller utländsk bakgrund, klassbakgrund o.s.v. Detta torde ha medfört att det hade blivit svårare att skapa sig en enhetlig bild av rättsläget beträffande hur domar *de facto* skrivs respektive hur de *bör* skrivas. Den empiriska undersökning som jag genomförde har fördelen att det är jämförelsevis enkelt att, utifrån relevant doktrin, skapa sig en enhetlig bild av hur domskrivningen bör gå till. Samtidigt är nackdelen med denna typ av undersökning att den inte fångar in domares och barns perspektiv beträffande hur domar bör skrivas, vilket intervjuer hade gjort. Emellertid anser jag att, eftersom ett av mina syften var att analysera hur domar *bör* skrivas (mitt andra syfte), det är ett mer relevant tillvägagångssätt att använda sig av en denna typ av undersökning där doktrin, som betraktas som en rättskälla, i form av t.ex. handbok från Domstolsverket ingår i jämförelse med att genomföra intervjuer eller enkätundersökning med enskilda domare eller barn. Det sistnämnda hade kunnat resultera i ett tämligen snävt underlag där t.ex. fem enskilda domare och fem enskilda barn hade ansetts representera hela grupperna domares och barns uppfattningar om domskrivningar och därmed hade gett en missvisande bild av rättsläget angående dessa. Genom min undersökning av domar var min förhoppning att bidra till en mer enhetlig och rättvisande bild i jämförelse med om intervjuer med domare och barn hade gjorts.

4.4 Min användning av svenska språket i denna uppsats

För den uppmärksamme läsaren framgår det sannolikt att min användning av svenska språket i denna uppsats säkerligen också kan kritiseras med beaktande av klarspråkskravet. Exempel på sådant är ordval som t.ex. *förefalla*, *torde* och *grannlaga*, som förmodligen inte de flesta barn och unga förstår innebörden av. Detta är emellertid en uppsats av examensarbetskaraktär på juristprogrammet och därför utgår jag ifrån att den student som kommer att läsa och opponera på denna kommer att ha andra förutsättningar att förstå det språkliga innehållet än de flesta barn och unga hade haft. Därmed har jag, enligt min mening, iakttagit ett mottagarperspektiv vid skrivandet av denna uppsats.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Oppositionsseminarium på fördjupningskursen *juridisk kommunikation*, hölls av Sandra Ahrén 2019-06-05.

Tryckta källor

Offentligt tryck

Sverige

Lagtexter

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Föräldrabalk (1949:381).

Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

Förordning (1996:382) med förvaltningsrättsinstruktion.

Förordningen (2013:390) om mål i allmän förvaltningsdomstol.

Förvaltningsprocesslag (1971:291).

Lag (1996:1620) om offentligt biträde.

Lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform.

Rättegångsbalk (1942:740).

Rättshjälpslag (1996:1619).

Socialtjänstlag (2001:453).

Språklag (2009:600).

Propositioner

Prop. 1979/80:1 - Om socialtjänsten.

Prop. 1989/90:28 - Om vård i vissa fall av barn och ungdomar.

Prop. 1996/97:9 - Ny rättshjälpstag.

Prop. 2008/09:153 - Språk för alla - förslag till språktag.

Statens offentliga utredningar

SOU 2008:106 - Ökat förtroende för domstolarna - Strategier och förslag.

SOU 2015:71 - Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU.

Elektroniska källor

Barnombudsmannen.se

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr. 12 (2009), *Barnets rätt att bli hörd*.

<https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/allmanna-kommentarer/ak-12-barnets-ratt-att-bli-hord.pdf>. Besökt 2019-12-15.

ISOF.se

Klarspråkstestet: kommentarer och exempel.

<http://www4.sprakochfolkminnen.se/klarsprakstest/resources/kommentarer1.pdf>. Besökt 2019-12-05.

JO.se

JO 2014/15 s. 318

<https://www.jo.se/PageFiles/4685/748-2014.pdf>. Besökt 2020-01-04.

Juridicum.blackboard.com

Sveriges domstolar, 2013, *Dags att ta tag i domskrivningen!* Rapport från Arbetsgruppen för jämförande studie av hur arbetsprocessen med att ta fram domtexter ser ut i förvaltningsrätt och tingsrätt.

https://juridicum.blackboard.com/bbcswebdav/pid-68512-dt-content-rid-996537_1/courses/JUN11V19/Dags%20att%20ta%20tag%20i%20domskrivningen%20%E2%80%93%20Sveriges%20domstolar%281%29.pdf. Besökt 2019-12-12.

Karnov.se samt genom JUNO.se

Karnovs lagkommentar till 1 § 1-3 st. LVU, Clevesköld. Besökt 2019-11-08.

Karnovs lagkommentar till 21 § LVU, Clevesköld. Besökt 2020-01-05.

Karnovs lagkommentar till 26 § 1 st. rättshjälpslagen, Sverne Arvill. Besökt 2020-01-07.

Karnovs lagkommentar till 31 § 1 st. FPL, Jermsten. Besökt 2020-01-04.

Läraryrket.se

<https://www.lararforbundet.se/artiklar/saa-anvander-du-ordet-hen-3d64b8ca-abbe-44a2-91c0-a9f16efeaaa4>. Besökt 2019-12-30.

NE.se

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/n>. Besökt 2019-01-06.

NJ.se

<https://www.nj.se/expert/ulrik-von-essen>. Besökt 2019-11-25.

Regeringen.se

DS 2019:23, Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter.

<https://www.regeringen.se/4adaf9/contentassets/bbd8569231a2423b9326b5f74a836c33/bilag-a-ds-2019-23.pdf>. Besökt 2020-01-02.

Statsrådsberedningen, *Svarta listan - Ord och fraser som kan ersättas i författningsspråk*, 2011.

<https://www.regeringen.se/49b6b2/contentassets/7ea8845f72304d098640272782e5bc26/svarta-listan---ord-och-fraser-som-kan-ersattas-i-forfattningssprak>. Besökt 2019-12-07.

Värdegrundsdelegationen, 2014, *Introduktion till Den gemensamma värdegrunden för de statsanställda*.

<https://www.regeringen.se/49bb4b/contentassets/d9f16ca270104c4c9cdba2203cc51006/introduktion-till-den-gemensamma-vardegrunden-for-de-statsanstallda-s2014.012>. Besökt

2019-11-28.

SVJT

Jareborg, Nils, *Rättsdogmatik som vetenskap*, SvJT 2004, s. 1-10.

<https://svjt.se/svjt/2004/1>. Besökt 2019-12-10.

SVT.se

<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/antalet-barn-som-omhandertas-med-tvang-okar>. Besökt 2019-11-26.

Tidsskrift.dk

Bohlin, Fredrik, 2015, *Från krångelspråk till klarspråk. Om språket som auktoritetsmarkör i rättsväsendet, Rapport fra Nordisk klarspråkskonferanse Oslo*.

<https://tidsskrift.dk/ksn/article/download/23918/20984>. Besökt 2019-12-19.

UNICEF.SE

<https://unicef.se/projekt/barnkonventionens-stallning-i-sverige>. Besökt 2019-12-12.

Zeteo.nj.se

Zeteos lagkommentar till 2 § LVU, Lundgren och Sunesson. Besökt 2019-11-08.

Zeteos lagkommentar till 3 § LVU, Lundgren och Sunesson. Besökt 2019-11-08.

Zeteos lagkommentar till 4 § LVU, Lundgren och Sunesson. Besökt 2019-11-08.

Zeteos lagkommentar till 33 § LVU, Lundgren och Sunesson. Besökt 2019-11-10.

Zeteos lagkommentar till 30 § 2 st. FPL, Von Essen. Besökt 2019-11-20.

Litteratur

Bernitz, Ulf, *Finna rätt: juristens källmaterial och arbetsmetoder*, upplaga 14, 2017.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, upplaga 5, 2015.

Domstolsverket, *Språk och struktur i domar och beslut*, 1999.

Ehrenberg-Sundin, Barbro, Lundin, Kerstin, Wedin, Åsa, *Att skriva bättre i jobbet: en basbok om brukstexter*, upplaga 6, 2017.

Gunér, Anders, *Språklagen i praktiken - riktlinjer för tillämpning av språklagen*, 2011.

Kjønstad, Asbjørn, *Sosial trygghet og rettsikkerhet - under sosialtjenesteloven og barneverntjenesten*, opplaga 2, 2000.

Lavin, Rune, *Förvaltningsprocessrätt*, opplaga 3, 2018.

Mattsson, Titti, *Barnet och rättsprocessen: rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*, 2002.

Nääv, Maria och Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, opplaga 2, 2018.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, opplaga 4, 2018.

Språkrådet, *Svenska skrivregler*, opplaga 4, 2017.

Rättsfallsförteckning

Förvaltningsrätten i Göteborg

Dom meddelad 2019-11-20, målnummer 12429-19.

Dom meddelad 2019-11-28, målnummer 13260-19.

Förvaltningsrätten i Jönköping

Dom meddelad 2019-11-21, målnummer 5446-19.

Förvaltningsrätten i Karlstad

Dom meddelad 2019-11-19, målnummer 4426-19.

Dom meddelad 2019-11-22, målnummer 5529-19.

Dom meddelad 2019-11-27, målnummer 5696-19.

Dom meddelad 2019-11-27, målnummer 5810-19.

Förvaltningsrätten i Linköping

Dom meddelad 2019-11-28, målnummer 8739-19.

Förvaltningsrätten i Malmö

Dom meddelad 2019-11-22, målnummer 11705-19.

Dom meddelad 2019-11-28, målnummer 11838-19.

Förvaltningsrätten i Stockholm

Dom meddelad 2019-11-18, målnummer 21460-19.

Dom meddelad 2019-11-20, målnummer 21229-19.

Dom meddelad 2019-11-22, målnummer 23267-19.

Dom meddelad 2019-11-26, målnummer 23102-19.

Dom meddelad 2019-11-28, målnummer 12274-19.

Dom meddelad 2019-11-28, målnummer 21370-19.

Förvaltningsrätten i Umeå

Dom meddelad 2019-11-27, målnummer 2353-19.

Förvaltningsrätten i Uppsala

Dom meddelad 2019-11-27, målnummer 6113-19.

Förvaltningsrätten i Växjö

Dom meddelad 2019-11-19, målnummer 4091-19.

Dom meddelad 2019-11-19, målnummer 4550-19.